

Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Forening

Årsskrift 2012

Dalum-Hjallese
Lokalhistoriske Forening

Redaktion:

Frans Bay, Lars Hagensen, Gunnar Namø,
Inger Poulsen, Jytte Raun og Lise Søndergaard

Layout og opsætning:

Anne Kathrine Christensen
Grafisk skolepraktik, Syddansk Erhvervsskole

Tryk:

Erhvervsskolernes Forlag

Munkehatten 28, 5220 Odense SØ

Oplag:

350

ISBN nr:

978-87-7082-325-8

Forside:

Karen Buhl Hansen underviste i mange år i porcelænsmaling og havde installeret ovne til brænding i en tilbygning til sit hjem på Vester Allé 10. Her ses et af hendes mange arbejder, hvor hun har forevige sit hjem på et stort porcelænsfod.

(Claus Berentzen/Inger Poulsen, Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Arkiv)

Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Forening

Årsskrift 2012

Indholdsfortegnelse

»Fremtiden har en lang fortid«	9
KFUM-spejderne Dalum-Hjallese gruppe	10
Seiers Minde og andre husnavne i Dalum og Hjallese	20
Hus med historie	25
Hjallese Kirkes Eftermiddagsklub	28
Arkivfond A 34 – Hjallese Kirkes Eftermiddagsklub	30
Hvem var lille Ole?	32
Bystævnet ved Hjallese Kirke – personerne bag initialerne?	38
”En skarns tavle”, sagde biskoppen om Dalum Kirkes gamle altertavle	44
Dalum Bypark – et aktivt nærmiljø	47
”Historieløse arkivalier” J.Nr. 1994/12	50
Dalum Papirfabrik 1874 – 2012 – en nekrolog	52
Bent Rasmussen 1925-2012	58

»Fremtiden har en lang fortid«

(Jødisk visdomsord, Talmud)

"Den, der ikke kender sin fortid, forstår ikke sin samtid og kan derfor ikke planlægge sin fremtid". Ordene stammer fra den polsk-israelske historiker, Benzion Netanyahu, der for nylig døde 102 år gammel. De fleste, som sysler med historie, vil formentlig kunne nikke genkendende til dette udsagn. Kendskab til det, der gik forud for os selv, åbner ofte op for en mere nuanceret forståelse af meget i vores egen tid og giver os muligvis bedre forudsætninger for om ikke at planlægge så i hvert fald at gå fremtiden bedre rustet i møde. Det er i al beskedenhed, hvad vi også håber, at bidragene i dette nummer af Dalum Hjalles Lokalhistoriske Årsskrift i en eller anden forstand vil medvirke til. Vi har som tidligere ligeledes i år forsøgt at opnå en spredning i såvel artiklernes indhold som i tid. Vi bevæger os i dette nummer fra dengang der fandtes et bystævne i Hjalles helt frem til den vemodige meddelelse om lukningen af Dalum Papirfabrik ved årsskiftet 2012-13 og frem til nye spændende tanker for en bypark i området bag det gamle rådhus i Dalum. De fleste bidrag er igen leveret af redaktionens medlemmer, en vægtig artikel om spejderne i Dalum-Hjalles er dog skrevet af Magnus Ting Mortensen, Poul Christup beretter om den gamle altertavle i Dalum Kirke, og Bjarne Christensen fra projektet Aktivt Nærmiljø fortæller om en spændende ansøgning, som kan gå hen og få stor betydning for vort område. Redaktionen håber, at mange andre inspireret heraf må fatte både mod og pen, så endnu flere udenfor redaktionens kreds fremover må tælles blandt bidragsyderne. Redaktionen anser det for sin fornemmeste opgave at opmuntre til og støtte andre i at skrive til Årsskriftet. Interesserede kan til enhver tid tage kontakt til enten Arkivet eller redaktionens medlemmer (se listen bagerst)

Dalum-Hjalles Lokalhistoriske Forening tæller godt 250 medlemmer og fungerer primært som støtteforening for Dalum-Hjalles Lokalhistoriske Arkiv, der har til huse i bygningen bag Dalum Bibliotek på Dalumvej 95 C. Gennem åbent-hus tiltag i Arkivet, udstillinger i og udenfor huset, flere årlige foredragsarrangementer for medlemmerne samt udgivelsen af Årsskriftet forsøger Foreningen at leve op til sit formål om at udbrede kendskabet til og forståelsen for kulturhistorien og de kulturhistoriske værdier i vort lokalområde.

I det forløbne år har vi i redaktionen og på Arkivet måttet tage afsked med Bent Rasmussen. Ved hans død har Dalum-Hjalles mistet et af de mennesker, der kendte mest til vort område (se mindeord s. 58).

Ordningen med praktik for Mediegrafiker - uddannelsen ved Syddansk Erhvervsskole har endnu en gang gjort det muligt for os at få udgivet et Årsskrift i fornem layout og for selve trykningen står Erhvervsskolernes Forlag. En stor tak for denne imødekommenhed.

God læselyst!

Lars Hagensen

Formand for Dalum-Hjalles Lokalhistoriske Forening

KFUM-spejderne Dalum-Hjallese gruppe

af Magnus Ting Mortensen

KFUM-spejdernes start

Efter spejderbevægelsens stifter Baden Powells første spejderlejr i 1907 viste hans idéer sig så levedygtige, at arbejdet kom i faste rammer og blev organiseret i et egentligt korps. Det blev en enorm succes ikke blot i England men langt udover landets grænser. Her i Danmark blev KFUM-spejderne i København stiftet 28. september 1910. Flere og flere byer kom

med, og i 1916 blev det et selvstændigt korps. I Odense startede man i 1918, og allerede i 1923 var der seks troppe. Odense division blev dannet 1925. Af mønstrings-skemaerne kan man se, at Dalum trop står opført med 12 medlemmer i 1922 stigende til 20 medlemmer i 1925. Herefter anmoder Dalum trop om at blive optaget i Odense afdeling, hvilket tiltrædes efter nogen forhandling. Derefter optræder Dalum trop ikke mere i dagbøgerne. 33 år senere, i 1958, blev Odense division

Gruppeweekend i Højbjerg hytten på Nordfyn i september 1964. Tropleder Magnus Mortensen er kaptajn på båden. 4 patruljer har lavet hver sin tømmerflåde, som så til sidst blev bundet sammen til én stor tømmerflåde. (KFUM-spejderne, Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Arkiv)

delt i to, som tilsammen udgjorde Odense distrikt med 418 medlemmer. Dalum-Hjallese ligger i det område, der dækkes af 1. Odense division. Odense var kendt for godt og solidt spejderarbejde med gode og erfarne ledere i de fleste grupper. De vidste, hvordan arbejdet skulle gøres og tænkte ikke på nye tiltag.

En division består af flere grupper. En gruppe dannes af forskellige enheder i samme område:

Flok 9-12 år (ulveunger), trop 12-18 år (spejdere), klan 18 år og frem (rovere). Sådan var KFUM-spejderne organiseret i 50-erne og 60-erne. Dengang hed det spejderfører, men i 1967 blev det ændret til spejderleder. Jeg har hele vejen i dette indlæg brugt betegnelsen leder, det andet føles helt forkert nu.

Starten i Dalum

Det var også i 1958, at Ivar Vestergaard kom til byen. Han havde været spejder i Skive som dreng, ulveleder i Aarhus som ung, og spejderarbejdet havde en stor og positiv plads i hans liv. Da han så bosatte sig i Dalum, meldte han sig ind i 1. Odense division klar til nye opgaver.

Ivar havde forestillet sig et lederfællesskab, hvor man støttede og hjalp hinanden. I stedet blev han sendt ud for at genrejse en ulveflok uden andre ledere og med meget få drenge. Men til gengæld længst muligt væk fra hans bopæl.

En morgen på vej til arbejde traf Ivar Birthe Paulsen ved et lyssignal. Han genkendte hende fra ledermøder i Aarhus. Det viste sig, at hun nu var ansat som sygeplejerske på Odense sygehus, og at hendes mand Johannes Paulsen også var i byen, han var sergent på kasernen. De to blev indviet i Ivars plan, der gik ud på

at starte en ulveflok og på længere sigt en gruppe i Dalum. Trekloveret mødte op på divisionens ledermøde og forelagde planen. De etablerede ledere kiggede noget, ikke mindst på Birthe. Det var forholdsvis nyt med kvindelige flokledere, i hvert fald havde man ikke haft den slags i 1. Odense division før. Der blev talt imod planen med argumenter som, at ”det havde været prøvet før, Dalum var for lille et område, der var jo FDF i byen, og provsten var glad for FDF”. Konklusionen blev dog, at divisionschefen ville vende det med provsten i Dalum. Trekloveret forsøgte nu at samle en flok drenge, så man havde nogen at starte med, når sagen var klar. Det trak imidlertid ud. En dag Ivar i anden forbindelse traf divisionschefen, sagde denne, at nu skulle han nok se at få talt med provsten. Det er ligesom uaktuelt nu, sagde Ivar, vi har nemlig startet flokken, drengene ville jo godt i gang. Så fik man travlt i divisionen med rent administrativt at få flokken puttet ind under 2. Odense gruppe.

Det første flokmøde blev afholdt på Tingløkkeskolen 21. januar 1959. Flokken fik navnet Seeonee-stammen, nu var man i gang. Flokken fik 25 kr. fra hver af de andre grupper, det var sædvanen dengang. Der kom stadig flere drenge til flokken i Dalum. Nogle af dem kom fra Nr. Lyndelse, hvor der havde været en gruppe fra 1944-1952. Denne gruppe blev genstartet med Birthe og Johannes Paulsen som ledere af ulveflokken. Ivar var så flokleder i Dalum, som nu hørte under Nr. Lyndelse gruppe. Året efter, i februar 1960, startede en ny flok i Hjallese med navnet Mowglis Brødre. I 1960 nævnes ”Kvadratrødderne” for første gang. Kvadratrødderne var spejdere fra nær og fjern,

som læste på Odense Teknikum. De var vel nærmest at betragte som en roverklan, de manglede bare et tilhørssted. Det fik de hos Dalum, deres læreanstalt var jo også kommet til området.

Dalum-Hjallese gruppe bliver en realitet

I 1961 havde de ældste ulveunger nået spejderalderen. De blev samlet i en patrulje, der hørte til troppen i Nr. Lyndelse, indtil Dalum-Hjallese gruppe var en realitet. I april 1962 står der at læse i "Fører Forum, Odense distrikt": Nr. Lyndelse gruppe deles, og Dalum-Hjallese gruppe oprettes med Ivar Vestergaard som gruppeleder. Lederstaben i 1962 så således ud.

Gruppeleder:

Ivar Vestergaard

Rovfugletroppen:

Tropleder Hilmer Baun Nielsen,

Tropassistent:

Magnus Ting Mortensen

Seconee-stammen:

Flokleder Ivar Vestergaard.

Mowglis Brødre:

Flokleder Erland Alstrup

Kvadratrødderne:

Klanleder Tage Buckhave

Grupperåd:

Formand Bent Secher Jespersen.

Hvordan fik man så fat i alle de ledere? Jo her var det igen Ivar, der gik forrest. Dengang fra 1958 blev der afholdt et månedligt arrangement på KFUM i Odense, den såkaldte "Frilørdag". Her samledes foruden de etniske unge fynboer mange unge, som kom fra det øvrige land. Nogle for at arbejde her, men også mange for at uddanne sig. Sygehuset, kasernen og Odense Teknikum var især rigt repræ-

senteret. Det var unge, der havde forladt et netværk og nu skulle til at bygge et nyt op, og de var lette at få med, især når der fulgte åbne døre med hos dem, der i forvejen var engagerede. I de år samledes man simpelthen om at gøre Dalum-Hjallese grøn!

Bosætning i Hjallese

Jeg selv kom fra Vestjylland til Fangel i november 1958. Ældste lærling på min arbejdsplads fik mig med til Frilørdag på KFUM. På den måde havde jeg fulgt projektet hele vejen. Det var dog først i 1962, da troppen var vokset til tre patruljer, at jeg kom med. Da blev der plads i kalenderen. Jeg var blevet gift med Bodil og var flyttet til Hjallese. Ivar var også flyttet til Hjallese, til Urtehaven 6, med sin Martha. Hun var sammen med andre piger fast tante på mange ulvelejr i de år. Samme år fik vi ny divisionschef nemlig en ung ingeniør ved navn Børge Platz, som tilmed bosatte sig i Hjallese.

Rovfuglene

1.januar 1963 forlod Hilmer byen, han havde fået nyt arbejde i Vejen. Jeg blev så leder af den nyetablerede trop. Den kom til at hedde Rovfuglene og bestod af de tre patruljer Høgene, Ørnene og Glenterne. Alle tre deltog i divisionens patruljeturnering samme forår og satte sig som forventet på de tre sidste pladser. Det skyldtes selvfølgelig i høj grad aldersforskellen. Vore drenge på 12-13 år konkurrerede med drenge fra 12 til 17-18 år. Men alligevel var det en dukkert for drengene, de havde jo som ulveunger prøvet at hjemføre distriktets æresstander. Der måtte gøres noget, jeg kunne ikke sidde og vente på, at der dukkede en

hjælper op, jeg måtte finde en. Vi tog til Frilørdag på KFUM og fandt et bord. Hurtigt efter spottede Ivar en sergent med spejderemblem på ærmet. Han blev inviteret over til vores bord, og jo, han var tjenestegørende på Odense Kaserne og var også tidligere spejder i Gern. Bodil og jeg havde netop købt hus på Birkedals Allé i Dalum og skulle flytte dertil næste dag. Så om søndagen hjalp Carsten, sammen med de øvrige ledere os med at flytte, og allerede den følgende tirsdag var han med til tropmøde hos Rovfuglene. Inden ugen var gået, havde vi en plan klar. Den byggede på to ting: en styrkelse af stabspatruljen, og så skulle vi have det sjovt. Stabspatruljen bestod af patruljeledere og –assistenter med Carsten og jeg som ledere af patruljen. Her lærte vi drengene på demokratisk vis at tage beslutninger om, hvad de ville arbejde med. Men også at det blev efterlevet i deres patruljer. På den måde havde stabspatruljen mulighed for at gennemgå det, de senere arbejdede

videre med i patruljerne. Planen om at have det sjovt tror jeg, at drengene vil give mig ret i også blev opfyldt.

Waingunga-stammen

Ligeledes i 1963 blev gruppens 3. ulveflok oprettet under navnet Waingunga-stammen med Bodil Mortensen som flokleder. Og gruppebladet Bålet udkom for første gang. I 1964 kom Musvågepatruljen til, så troppen kunne deltage i landspatruljekonkurrencen med fire patruljer. Temaet for konkurrencen var Royal Canadian Mounted Police, så det år sås der mange rødjakker i de danske skove.

1965 var korpsslejrår. I mellemtiden var troppen udvidet med Uglerne og Falkene, så vi deltog i Trelleborglejren ved Slagelse med 41 drenge, fordelt på 6 patruljer. Det var ved den lejlighed, at jeg stod og så nogle spejdere optræde og pludselig fik et dunk i ryggen. Det var en af divisionens ældste gruppeledere der sagde:

Seeonee-stammen i Dalum på weekend i Kerteminde i juni 1972. Alle sidder på samme gren. (KFUM-spejderne, Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Arkiv)

”Nå så fik I alligevel noget ud af jeres anstrengelser derude i Dalum, det havde jeg ikke troet”. Jeg tog det som et udtryk for, at vi nu var accepterede i divisionen. En af vore patruljer havde lige vundet ”Den gyldne pløk” for førstepladsen i hele underlejren, som bestod af ca. 100 patruljer. Det var første men ikke sidste gang vi var med, hvis altså førstepladser var målet. Umiddelbart efter korpslejren rejste Carsten fra byen. Han blev afløst af Flemming Lund Clausen.

Gruppen udvides stadig

I 1967 startede de ældste drenge, som nu var blevet 18 år, en roverklan med navnet Quirinius. Ligeledes blev der oprettet en juniortrop. I 1968 afholdtes det første korpsmesterskab i orienteringsløb. Gert Pedersen fra seniortroppen i Dalum-Hjallese var med, og han vandt mesterskabet

foran 22 andre spejdere fra hele landet. Vi var nu nået op på ca. 125 medlemmer i gruppen fordelt på 6-7 enheder, foruden grupperåd og forældreforening.

Et spejderhus på ønskesedlen

Ønsket om et spejderhus begyndte at trænge sig på. Det var selvfølgelig ikke første gang, det blev drøftet, men nu mente vi, at berøringsfladen var så stor, at vi magtede opgaven. En af forældrene John Jørgensen var leder af stadsgartnerens afd. SV. Han hjalp os med at finde en grund, og så gik vi i gang. Knud - Erik Madsen, der var klanleder, Flemming Lund Clausen, der nu var tropleder, og jeg, der nu var gruppeassistent, gik i gang med at skitsere vore tanker og ønsker til huset. Vi blev hurtigt enige om, hvordan det skulle se ud og fungere. Derefter tegnede Flemming huset ud fra vore idéer.

*Korpslejren i Slagelse "Trelleborglejren" i juli 1965. Kaj Secher Jespersen, Jørgen Chr. Andersen og Tommy Nielsen er i gang med at stege kyllinger til troppen.
(KFUM-spejderne, Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Arkiv)*

De grønne pigespejdere i området gik også med ønsket om eget hus. Da de hørte, at vi havde fået stillet grund til rådighed, fik de det ordnet således, at de fik nabogrunden øst for. Det var en gammel opfyldt grusgrav, så der blev foretaget prøveboringer. Det viste sig, at den første grund ind mod Birkedals Allé havde fast undergrund 2-3 m nede, hvorimod pigernes grund skulle piloteres, hvilket ville fordyre byggeriet betydeligt. De to parter blev så enige om at gå sammen om ét hus. Pigerne accepterede projektet, som det forelå. Dog blev det nu udvidet til to etager, dvs. stueetage med kælder under. Vi skulle jo alligevel ned til fast grund. Huset fik adressen Birkedals Allé 63, og det bebyggede areal var næsten 200 kvadratmeter.

Ved et møde i Dalumhallen 30. oktober 1972 for bestyrelsesmedlemmer for KFUM og KFUK-spejderne i Dalum-Hjallese blev det vedtaget, hvordan spejderhuset skulle bygges, og tegningerne af huset blev godkendt. Der blev nu nedsat tre arbejdsgrupper: byggeudvalg, projektudvalg og indsamlingsudvalg.

Gruppeweekend på Martinegården på Enebarodde i efteråret 1972. Tropleder Flemming Clausen har lige modtaget 4 nye spejdere fra ulveflokk.

(KFUM-spejderne, Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Arkiv)

Jeg må sige, at nu trådte forældrene og ikke mindst deres repræsentanter i karakter. Allerede 14. december 1972 kunne man læse i Dalum-Hjallese avis om spejderhuset i Dalum: "Tegningerne til huset er udarbejdet af arkitekt Børge Østergaard, og den selvejende institution "Spejderhuset", der står bag projektet, har allerede kunnet indhente forhåndstilbud på byggeriet, som vil koste omkring ½ million kroner, siger bestyrelsesformanden Johannes Tolstrup til avisen."

Indsamling af penge

Der blev arbejdet på mange fronter, men det børnene bedst kunne deltage i og se resultater af, var pengeindsamlingen. Målet var at skaffe 50-100.000 kr., og kommunen ville så give et tilsvarende beløb. Meget blev prøvet. Således blev der 11. marts afholdt stort bankospil i Dalumhallen. I 1974 blev der solgt 7.802 lodsedler, og i 1975 startede avisindsamlingerne. Det blev til store mængder, fra 1977-87 blev der samlet 876.530 kg genbrugspapir, det svarer til 28 tdr. land med nåleskov. Desuden blev der solgt ikke-aktive aktier til 100 kr. stykket i 1977.

Da prisen på genbrugspapir faldt til under rentabelt niveau, forsøgte spejderne i stedet med loppemarked, som blev en succes og har været en årlig begivenhed lige siden. Da huset først var bygget, gik pengene til driften af Spejdercentret.

Indsigelser mod Spejderhuset

Efterhånden som det blev kendt i området, at spejderne ville etablere et spejdercenter her, så dukkede der også modstandere frem. De organiserede en

underskriftindsamling mod placeringen af projektet i deres nærområde. Der var opstået det rygte, at spejderne skulle have knallertværksted i kælderen, og beboerne frygtede, at der ville blive prøvekørsel på de omkringliggende veje. Da der jo ikke var hold i disse rygter, faldt dette argument til jorden. Så da Odense kommune behandlede klagen, så de bort fra alle underskrifterne fra de beboere, der ikke var nærmeste naboer. Der var nu så få tilbage, at de ikke fik medhold.

Det første spadestik og indvielse

Den 16. april 1977 kl. 10.00 marcherede alle Dalum-Hjallese spejdere med Ådal divisions musiktrop i spidsen fra Dalumcentret til pladsen på Birkedals Allé 63. Festligheden skyldtes, at rådmand Uffe Larsen ville tage de tre første spadestik til Spejdercentret. De tre næste blev taget af Dalum Spejdercenters

Flokweekend i foråret 1974 til Kerteminde, hvor ulvene fisker hundestejler.

(KFUM-spejderne, Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Arkiv)

daværende formand K. Elmo Petersen. Den 5. november samme år blev huset indviet med lignende festlighed. Det følgende år gik med møblering, indretning af roverlokale og etablering af materialeskabe i kælderen. Huset var en realitet, og det fungerede fint. Men selvom mange forældre var engagerede i byggeriet, var der også ledere, der udførte et stort stykke arbejde med huset. Knud-Erik Madsen, der havde været klanleder for roverne i snart 10 år, var meget involveret. Han var chef for et rådgivende ingeniørfirma og havde mange forbindelser, som blev benyttet. En af hans unge ingeniører Torben Hansen, der havde været rover i klanen, blev rådgivende og leder af byggeriet. Nu var så en epoke slut. En del af de ledere, der havde været med i mange år, var blevet afløst af andre, der ikke havde oplevet pionerånden. For dem, der endnu var med, var det vel som en flok nomader, der pludselig var blevet fast boende. Ledelsesformen ville blive på andre præmisser. Derfor ville tiden blive en anden fremover, og vi var en del, der gik over til reservernes reserver.

Korpslejr på Sanderumgård

Pausen viste sig dog at blive kortvarig. 1980 var igen korpslejrår, og denne gang skulle den afholdes på Sanderumgårds jorde ved Langeskov. Det var første gang, en korpslejr afholdtes på Fyn, og man forventede 10-11.000 deltagere, heraf en del udenlandske gæster. Der skulle nu findes et hold af frivillige personer, lokale folk der havde kendskab til, hvordan en sådan lejr fungerede. De skulle være villige til at bruge hele ferien på den lejr. Sidst men ikke mindst skulle

de kunne arbejde sammen, selvom der skulle opstå uforudsete situationer, som ikke var med i arbejdsbeskrivelsen. Korpslejrudvalget mente, at den bedste kontaktperson måtte være Ivar Vestergaard. Han var nok den mand, der havde det største netværk blandt spejderne på Fyn, hvor iblandt der kunne findes ca. en snes personer, der magtede opgaven. Ivar, der udover at være gruppeleder også var leder af en flok på ca. 50 ulveunger, havde nok at gøre med disse opgaver, så denne blev delegeret ud. Der samledes hurtigt en flok på 18 mand af forhenværende ledere og andre, der havde nær berøring til Dalum-Hjallese gruppe. Egentlig flot klaret. Det var normalt en opgave, der blev betroet et helt distrikt eller i hvert fald en division. Korpslejrudvalget havde nok også nogle betænkeligheder, for de tilbød en mand til at lede holdet. Vi mente nu nok, vi selv havde lederen og så en fordel i at have en lokal mand. Manden var Knud-Erik Madsen. Planlægningsmøderne begyndte først i januar 1979, 1½ år før lejren skulle afholdes. Opgaven var at planlægge en spejderlejr, eller en by om man vil, tre gange så stor som Langeskov. En by der kunne rejses på få dage, kunne fungere i 10 dage og så hurtigt sløjfes igen, så markerne kunne tilsås allerede i august-september måned. Byen skulle ligeledes opfylde myndighedernes krav til f.eks. sikkerhed og miljø for at få kommunens tilladelse.

Teknikgruppen, som vi kaldte os, bestod af: seks bygningsingeniører, en elektroingeniør, en elinstallatør, to landinspektører, en elektriker, en politibetjent, en bådebygger, en kriminalbetjent, en lagerforvalter og en møbelsnedker. Vi organiserede os i fem grupper: *byg-*

gegruppen tog sig af konstruktion og etablering af bygninger (toiletter, vaskerum, huse på torvet, portaler, klokkestabel, lejrballscene m.m.) *Vand- og miljøgruppen* sørgede for at føre vand frem til lejren. Det skulle føres gennem en ca. to km lang ledning og derefter fordeles til de forskellige lejrømråder. Desuden skulle der etableres en form for kloakering (brønde). Endelig etablering af dagrenovation (sække) og natrenovation (fra toiletter). *El-gruppen* skulle etablere strømforsyning til belysning m.m. og sørge for kommunikation ud af lejren og radio- eller telefonforbindelse indenfor lejrens område. *Landinspektørgruppen* opmålte lejrpladsen, således at de enkelte distrikter fik et areal svarende til deltagerantallet fra distriktet. *Materielgruppen* fremskaffede dels de materialer, de andre grupper fik brug for, dels traktorer, værktøj m.m. som skulle bruges for at opføre lejren, og endelig nogle af de materialer der blev brug for i lejren, f.eks. rafter og bålbrænde. *Teknikgruppens* arbejde var at forberede og tilrettelægge arbejdsgangen. Til selve arbejdet på lejren fik vi hjælp af 125 pionerer, der havde meldt sig til dette job. Da lejren skulle afholdes, ankom teknikgruppen med evt. familie og slog lejr et par dage før pionererne. Det gav mulighed for at lære pladsen og de øvrige familier at kende. Så da pionererne kom og blev organiserede i de arbejds hold, de ønskede at være i, kunne arbejdet begynde. Det var et fascinerende syn den morgen, arbejdet blev sat i gang. En traktor trak en plovfure til telefonledning ind over pladsen. De lastbiler, der holdt i rækker ved indgangen, sneg sig nu ind over markerne med deres last af vandrør, grus, store markedstelte m.m.

Det blev læsset af de anviste steder, bilerne forsvandt igen, hvorefter små grupper af pionerer fordelte sig og gik i gang med de aflæssede materialer. Det var fristende at tvivle på, om dette mon nogensinde kunne blive til en spejderlejr, men kun et kort øjeblik, for vi vidste jo, at det nok skulle lykkes. Da drengene kom en uge senere, stod det hele klar. Nu kunne spejdertroppene gå i gang med at indrette deres egen lejrplads. Under hele lejren boede vi derude, så vi kunne gribe ind, hvis noget gik galt. Så først da det hele var slut, kunne vi tørre sveden af panden.

Jeg gengiver her korpslejrudvalgets formand Oscar Holst Jensens hilsen efter lejren:

Hilsen og tak.

Nu da sommerens begivenhed, LANGESKOVLEJREN 80, er vel overstået, kan jeg da godt indrømme, at det var med nogen skepsis, vi i korpslejrudvalget startede planlægning af en korpslejr på Fyn. Det, vi var bange for, var, om vi kunne få den nødvendige hjælp på Fyn til alle de ting, hvor det var nødvendigt med lokale folk. Der var ingen af os, der rigtig kendte nogen – jo vi kendte Ivar. Det var mægtig spændende at møde en hel række tidligere og nuværende spejdere fra Dalum-Hjallese Gruppe på det møde, som Ivar havde kaldt sammen til i begyndelsen af vinteren 1978. Ganske vist havde han sagt, at der ville komme en hel række prægtige fyre, som sagtens ville give et nap med ved planlægningen og gennemførelsen af Langeskovlejren, men alligevel. En ting var, hvad Ivar

50 års jubilæum i Spejderhuset. Fra venstre Bodil og Magnus Ting Mortensen, Inger og Flemming Lund Clausen, Martha og Ivar Vestergaard og Johannes og Birthe Paulsen. (Magnus Ting Mortensen, Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Arkiv)

sagde - noget andet var, når det kom til realiteter. Heldigvis havde Ivar ret – eller naturligvis havde Ivar ret. Der kom til mødet en række prægtige fyre, som selv om vi bevidst forsøgte at skræmme dem (tror jeg nok) straks var parate til at gøre en indsats. Og hvilken indsats! Opgaven tror jeg overraskede os alle i omfang – den var stor. Men alle gik på med krum hals, og jeg tror, at alle spejdere, der var med på Langeskovlejren, vil give mig ret i, at opgaven blev løst på allerbedste måde. Selv om opgaven var stor – større end vi havde troet, blev den løst i et formidabelt samarbejde og kammeratskab. Vi, der tidligere havde været med til at lave korpslejr, talte flere gange undervejs om den gode planlægning, der lå bag ”teknikken”. Desuden føler vi, at vi, udover at vi fik løst den stillede opgave på en god måde, også fik nogle nye gode kammerater og venner. Tak til jer der sled med ”teknikken” og i øvrigt med andre opgaver på lejren – og TILLYKKE til Dalum-Hjallese Gruppe, som har så gode støtter i både de ”aktives” og de ”passives” rækker.

*Mange hilsner og tak for i sommer
Oscar Holst Jensen*

Ud over teknikgruppen stillede Dalum-Hjallese også med tre af de seks sygeplejersker, der var med på lejren. Endelig var lejrens PR-mand Carsten Thomasen identisk med den sergent, vi traf til Firlørdag på KFUM en aften i 1963. Han var nu avisredaktør i Frederikshavn.

Gode venner

I mellemtiden var Odenses to divisioner slået sammen til én. I 1983 dannedes en ny divisionsstab på 8 personer under ledelse af Knud-Erik Madsen. Senere kom yderligere 5 personer til. Af disse 14 ledere kom de 6 fra Dalum-Hjallese. På det tidspunkt var jeg helt ude af arbejdet og har nu kun sporadisk kontakt med gruppen. Men en god sidegevinst er, at en del af lederne fra de første 10 år i gruppen ser Bodil og jeg jævnligt og regner dem for vore gode venner.

Magnus Ting Mortensen er tidligere møbelsnedker og var tropassistent i Rovfugletroppen i KFUM-spejdernes Dalum-Hjallese Gruppe.

Seiers Minde og andre husnavne i Dalum og Hjallese

Af Jytte Raun

Gård- og husnavne i gammel tid

Traditionen med at navngive sit hus er ved at forsvinde, men tidligere var det helt almindeligt at give både gårde og huse et navn. Vi kender traditionen helt tilbage til middelalderen. Navngivningen var en praktisk foranstaltning, der gjorde det muligt at kende forskel på de forskellige ejendomme.

Det tidligste eksempel i Dalum-Hjallese området er det middelalderlige Dalum

Kloster, som havde navn efter stedet, hvor det var beliggende. Efter nedlæggelsen af klosteret og overdragelsen til kongemagten efter Reformationen bibeholdte stedet navnet Dalum. I 1682 var godset kommet på private hænder, og geheimeråd Diderik Schult fik i stedet for Dalum tilladelse til at anvende navnet Kristiansdal til ære for kongen Kristian d. 5.

I landsbyen Hjallese hørte fæstegårdene under hovedgården Kristiansdal og havde endnu ikke navne, men var kun et nummer i hovedgårdens fæsteprotokol.

*Husnavn på ejendommen, Vester Allé 10.
(Claus Berentzen, Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Arkiv)*

De kunne dog stadig lokaliseres og kendes fra hinanden, idet de i daglig tale blev kaldt ved fæsterens navn f.eks. Hans Hansens gård, Jørgen Jørgensens gård o.s.v. Da bønderne i løbet af 1800-tallet blev selvejere, begyndte de at navngive deres gårde. Formentlig har de villet markere, at de nu selv bestemte og kunne give deres ejendom et navn, som passede til stedet. Næsten alle Hjalleses gårde fik med tiden et navn, og selv om de fleste i dag er væk eller har ændret udseende og ikke mere driver landbrug, huskes gårdnavnene stadig i daglig tale i stedet for adresserne af folk, der husker Hjalleses som en landsby.

Fladegård eller Sognefogedgården, som den senere blev kaldt, ligger i dag endnu næsten uændret dog uden jordtiliggende på Hjallesegade. Kastanjely er blevet til Kaj Munk Kollegiet, og Hedelandsgården fungerede som administrationsbygning for Jernstøberiet Tasso, men er netop i år forsvundet sammen med resten af virksomheden. Hjalleses gårdnavne er typiske eksempler på, hvilke typer navne, der blev anvendt: både noget med geografien, naturen eller nogen, der skulle mindes f.eks. Hjallesegård, Lilletofte, Torpgård, Rosenlund, Davidsminde.

I Hjalleses kendes også navne på huse fra den tid. De fleste er for længst væk: Fløjtenborg, Zachariashuset, Grenadérhuset, Bødkerhuset, Hjulmandshuset, Hestehavehuset eller Hollændershuset, Profithuset senere Toruphus og Toruplund, Sejerskovhuset, Gottenborghuset og Sergenthuset.

Under Kristiansdal var der flere led- og markvogterhuse, som havde navne f.eks. Hedehuset, Skyttehuset, Tingløkkehuse, Dalumsminde og Grisehuset,

som senere blev omdøbt til Stratborg-huset.

Husnavne i nyere tid

I slutningen af 1800-tallet og de første årtier af 1900-tallet blev det helt almindeligt, at den bedre stillede del af befolkningen byggede store, flotte villaer, som blev navngivet. Arkitekturen var udført, således at der var afsat særlig plads til et navn. På facaden var der som regel et indrammet område, firkantet eller rundt og nogle med blomsterranker og andre finurligheder, der passede til facadens øvrige udseende.

Senere bredte navngivningen sig til mindre eksklusive kvarterer. Da almindelige mennesker fik råd til at bygge huse, efterlignede de overklassens byggestil og traditionen med navngivning.

I Dalum og Hjalleses er der mange eksempler på disse huse. I Rikkensminde-kvarteret ligger flere patriciervillaer, som i begyndelsen af 1900-tallet blev bygget af velhavende Odenseborgere, som flyttede lige uden for købstadsgrænsen i skattely i Dalum. Der er ikke ret mange af dem,

Huset på Dalumvej 27, som her er fotograferet i 1920'erne, hed Kildevang. I dag ligger ældreboligerne Thingløkken på dette sted.

(Dalum-Hjalleses Lokalhistoriske Arkiv)

*Seiers-Minde på Lykkeshåbs Alle 7. Facaden er nymalet, og det er derfor svært at se indskriften på den hvide udmuring midt i billedet. Der er indhugget: F VIII 1909 og nedenunder GUD velsigne Danmark. Umiddelbart over udmuringen er der indhugget en kongekrone i muren.
(Jytte Raun, Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Arkiv)*

der stadig har et navn, men indramningen i facaden eksisterer stadig de fleste steder. Enkelte steder har man valgt at skrive husnummeret, der hvor husnavnet engang har stået.

Der er endnu flere eksempler på almindelige villaer fra den tid med markeringer i facaderne til husnavne. På de ældste veje har flertallet af husene endnu markeringer til husnavn. Det gælder bl.a. Dalumvej, Faaborgvej, Eyvinds Allé, Lindevej, Lykkeshåbs Allé, Jernbane Allé, den første del af Bøgedals Allé og Fredens Allé, men også her, er det de færreste, der stadig har anført et navn.

Hjallese var på den tid en landsby og domineret af gårde, men enkelte steder f.eks. på Solbakken og Odensevej findes der huse fra den tid med husnavne.

Registrering af husnavne i Dalum og Hjallese

Arkivet har foretaget en registrering af alle nuværende husnavne i området. Desuden er der noteret på hvilke adresser, der er en markering i husfacaden til husnavn. De fleste markeringer i facaderne er i dag malet over, og begrundelsen er nok, at huset har skiftet ejer, som måske ikke har haft noget forhold til det navn, huset tidligere havde, og derfor har fjernet det, eller den nye ejer har ment, at det var gammeldags at navngive sit hus og har derfor ikke ønsket at finde på et passende navn. Andre steder er der bygget til eller foretaget andre bygningsmæssige ændringer, hvorved facademarkeringen til navnet er blevet tildækket eller fjernet.

Arkivet har registreret det, der i dag kan ses på husene. I enkelte tilfælde har

arkivet billeder af huse fra tidligere, hvor man kan se et husnavn. Selv om navnet i dag er fjernet, er det tidligere navn registreret med en bemærkning om, at navnet ikke kan ses mere.

Hvad kom husene til at hedde?

Arkivet har i alt registreret 60 husnavne. Heraf har de 24 noget med naturen at gøre f.eks. Bøgely, Skrånten, Rosenlund o.s.v. 11 har navne efter personer: Bitten, Flora, Hejno o.l. 8 husnavne udtrykker noget om fred, lykke og håb bl.a. Ro, Lykkebo, Ejershåb. 2 har navn efter et bestemt sted, nemlig Møllen og Bellevue. 8 er navngivet efter udenlandske steder f.eks. Sorento, Arnwood og Gistova. 6 har navne, som ikke falder ind under de øvrige kategorier, og som arkivet ikke kender betydningen af: Lysbro, Troas, Tecu, Montova og Tartana.

Seiers Minde

At et hus også kan få navn efter en begivenhed er nok mere usædvanligt, men på Lykkeshåbs Alle 7 kan man se navnet "Seiers Minde". Men ikke nok med det. Der er lavet et helt fremskud skråt ud fra midten i facaden, hvor der foroven er en kongekrone. Under kronen står "F VIII 1909" og nedenunder "GUD velsigne Danmark". "F VIII" står formentlig for kongen Frederik VIII, og søger man på nettet under Frederik VIII og årstallet 1909, oplyses det, at Frederik VIII var tilhænger af parlamentarismen, og netop i 1909 var det første gang, at regeringen måtte gå af efter at være kommet i mindretal i rigsdagen. Kongen overlod det til den radikale Carl Th. Zahle at danne en

ny regering, selv om kongen personligt var uenig med partiet i forsvarsspørgsmålet. Det forsvarsforlig, som kom i stand, anså Frederik VIII som et nødvendigt politisk kompromis.

Men tilbage til huset på Lykkeshåbs Alle, som har navnet "Seiers Minde". Er det mon til minde om Parlamentarismens sejr, eller har sejren noget med de radikale at gøre, som indgik forsvarsforliget?

Det har desværre ikke været muligt at få opklaret, hvorfor huset har fået denne usædvanlige udsmykning, eller hvad det er for en sejr, der mindes i husnavnet. Vi ved dog, at huset er opført netop i 1909, men vi kender ikke bygherren.

Pattambakkam

En anden uløst gåde knytter sig til ejendommen Carl Baggers Allé 37. Huset er opført i 1915, men fremstår i dag med fuldstændig nyrenoveret facade uden markering til husnavn. Alligevel har arkivet en formodning om, at huset engang har haft det noget specielle navn Pattambakkam. På Assistens kirkegård i Odense står nemlig en gravsten over præstekone M. Pedersen, der døde 3. august 1920 i Pattambakkam i Fruens Bøge. Det usædvanlige navn kendes ikke i Fruens Bøge, men det viser sig, at præsteparret sognepræst J. A. Pedersen og hans kone M. Pedersen boede på Carl Baggers Allé 37, og vi gætter på, at de har kaldt deres hus Pattambakkam. Det er navnet på en lille by i Indien, hvor Ydre Mission i Danmark har virket, og måske har præsteparret arbejdet her, hvorefter de på deres gamle dage er flyttet til Fruens Bøge og har opkaldt deres hus til minde

¹ En fortegnelse over de registrerede husnavne kan ses i arkivet.

om tiden i Indien. Præstekonen døde kun fem år efter, huset er opført, så de kan ikke have boet der så længe. Som nævnt er det kun gætterier, men viser at husnavne nogle gange kan være med til at fortælle historie eller i hvert fald sætte nogle tanker i gang om, hvad der kan have ligget bag navngivningerne.

Hvem kan løse gåderne?

Hvis nogle af læserne har forslag til, hvordan de nævnte gåder kan løses, hører arkivet gerne om det. Det samme gælder, hvis nogle har beretninger om husnavne, som ikke er synlige i dag. Måske gemmer navnene på flere interessante historier?

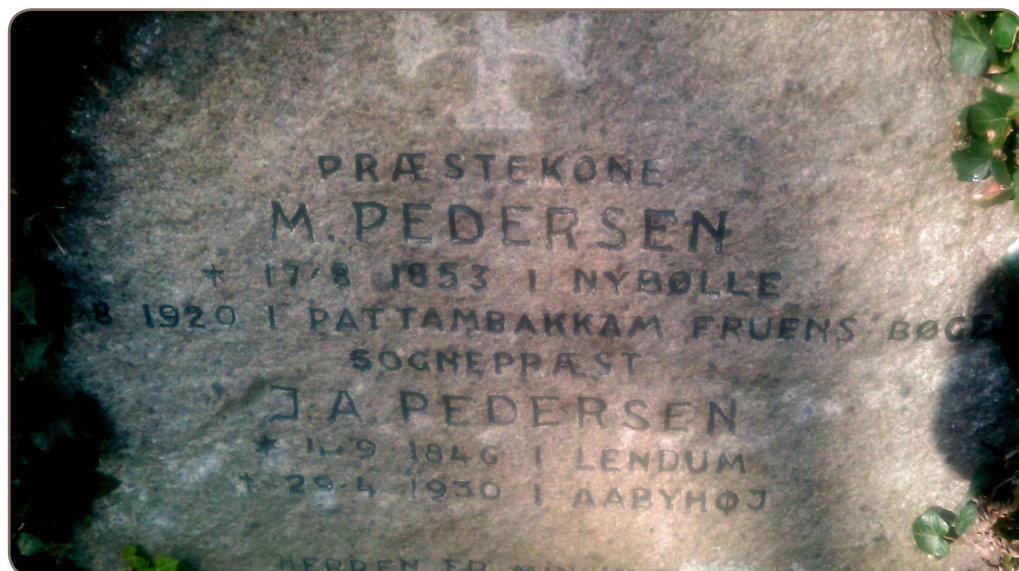
Navngivning i vore dage

Som nævnt er det ikke i dag sædvanligt at navngive sit hus. Traditionen lever dog videre. Det startede med markante bygninger og gårde, herefter velhaveres pragtvillaer og senere mere almindelige

villaer fortrinsvis bygget i de første årtier af 1900-tallet til i dag, hvor det er blevet almindeligt at give sit sommerhus eller kolonihavehus et navn. Som regel er disse navne uhøjtidelige. Der er eksempler på, at nogle familier har sammensat familie-medlemmernes forbogstaver til et navn: KIMBO eller ejerens navn bagfra JAK. De fleste navne afspejler imidlertid, at det er et fristed, hvor der skal være godt at komme eksempelvis Lykkebo eller Paradis.

Arkivets dækningsområde er ikke et sommerhus/fritidshus område, men der findes flere kolonihaveforeninger. Deres huse er dog ikke med i arkivets registrering af husnavne, men måske bør de være det?

*Jytte Raun er arkivleder i
Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Arkiv*

Gravstenen på Assistens Kirkegård hvor det fremgår, at præstekone M. Pedersen døde i Pattambakkam i Fruens Bøge. (Lars Hagensen, Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Arkiv)

Hus med historie

Af Gunnar Namø

Arnely, Vester Allé 10

På adressen Vester Alle 10 ligger et meget interessant hus. Huset er bygget i 1908 af en af Dalumvejs slagtere og har naturligvis haft flere ejere gennem årene bl. a. "Aksel gris", der fik sit tilnavn, fordi han under 1. verdenskrig samlede så mange kødmærker sammen, at han kunne tage ud til bønderne og købe slagtegrise op. Når man undersøger tilbygningerne i dag, kan man finde beslag til kran-løbe-katte m.m. forskellige steder i mellembygningen, så alt tyder på, at han har slagtet og transporteret grisene. Om han så også har haft dem gående på arealet bag byg-

Eilert Buhl Hansen (th.) og Gunnar Namø fotograferet i gården til Vester Alle 10 foran de bagbygninger, som i mange år var udlejet til garager.

(Claus Berentzen, Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Arkiv)

Huset på Vester Allé 10: Bemærk de smukke friser omkring vinduerne på facaden.

(Inger Poulsen, Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Arkiv)

*Tagkvisten på mellembygningen med løftegrej, der formentlig er anvendt af "Axel gris" til transport og læsning af slagtegrise under 1. verdenskrig.
(Claus Berentzen, Dalum-Hjallese Lokalhitoriske Arkiv)*

ningerne, ved vi ikke, men arealet er i hvert fald stort nok til det. Grunden gik oprindeligt helt hen til den parkeringsplads, der i dag ligger bag Apoteket, og som er nævnt i årsskriftet fra 2011. Her fortælles om Dalum Idrætsring, der i et stort cirkustelt samlede penge ind til at bygge Dalumhallen for ved hjælp af koncerter - om eftermiddagen med Lilly Broberg og om aftenen med Peter Belli, der var så populær, at man måtte oprette særlig vagtbeskyttelse til ham.

Vester Allé 10 har også afgivet grund til postcenteret ved nævnte parkeringsplads. Dermed måtte ejeren opgive drømmen om at kunne bygge en moderne villa til det gadegennembrud ved det nuværende Apotek, som aldrig kom. Huset er den nuværende ejer Eilert Buhl-Hansens barndomshjem, og han har brugt tilbygningerne til garager, som er blevet lejet ud. Desuden har hans kone

Karen fået installeret to porcelænsbrændeovne i mellembygningen, som i mange år blev brugt til undervisning i porcelænsmalning. Karen Buhl har haft mange udstillinger med sit malede porcelæn.

Hvem der har givet huset navnet "Arnelly" svæver lidt i det uvisse; men tilsyneladende én, der har været meget glad for stedet, og som sikkert også er den person, der har udsmykket villaen med de mange relieffer rundt omkring. Oprindeligt var der to næsten ens villaer i området, men den anden villa brændte. Navnet kan have to betydninger, nemlig hjemmets arnested (ildsted) eller personnavnet Arne. Jeg hælder til den første version, idet der tilsyneladende ikke er nogen af ejerne, der har haft navnet Arne.

Forandringer i nabolaget

Som det ses på de gamle fotografier, kom

Som det kan ses på dette postkort fra ca. 1930 var Trævarefabrikken Odin i mange år genbo til Arnely, Vester Allé 10. Både trævarefabrikken og de to villaer bag fabrikken er for længst væk. I dag ligger Netto på hjørnet af Dalumvej og Vester Allé, og hvor de to villaer tidligere lå, er der parkeringsplads. (Postkort, Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Arkiv)

der til at ligge en trævarefabrik lige over for Vester Allé 10. Den var grundlagt i 1947 og hed Odin Trævarefabrik og havde adresse på Dalumvej 20. Den fremstillede høvlebænke, vaske- og wc brædter. Der var meget brandfarligt materiale på stedet, og der var flere gange brand på fabrikken, som blev lukket i 1968. Herefter byggede Jørgen Nielsen den bygning, som stadig er beliggende her med en af Netto butikskædens forretninger. Bygherren havde en overgang sin herreekviperingsforretning i bygningen, indtil han engang i 1980'erne flyttede forretningen over på den anden side af Vester Allé.

Fire beboelseshuse på Dalumvej, der havde haft haver op mod Vester Allé 10 blev fjernet og erstattet med en moderne betonbygning med fladt tag, og der kom forretninger i stedet for boliger og parkeringsareal mod Vester Allé 10's have. På Vester Allé blev der også revet 2 villaer

ned på modsatte side af Vester Allé 10 for at give plads til en parkeringsplads bag supermarkedet.

Vester Allé var i begyndelsen af 1900-tallet en del af den nuværende Lindevej, som dengang hed Frederiksens Alle. I 1920 fik Vester Allé sit eget navn, samtidig med at Frederiksens Allé blev omdøbt til Linde Allé og ført igennem til Jernbane Allé. I 1939 blev Linde Allé til Lindevej, idet der i Odense allerede var en Linde Allé, der var ældre end den i Dalum, som derfor måtte skifte navn.

I dag er der kun fem beboelseshuse med lige husnumre tilbage på Vester Allé. På modsatte side er de tidligere huse væk, og det eneste ulige "husnummer" på Vester Allé er nr. 1, der er parkeringspladsen bag Netto.

Gunnar Namø er tidligere maskinchef på Dalum Papirfabrik

Hjallese Kirkes Eftermiddagsklub

Af Inger Mathiassen

Jeg har lige læst om Dalum Sogns Ældreklub i Dalum-Hjallese Årsskrift 2011 og set, at på mange måder har vi i Hjallese Kirkes Eftermiddagsklub haft samme vanskeligheder som i Dalum.

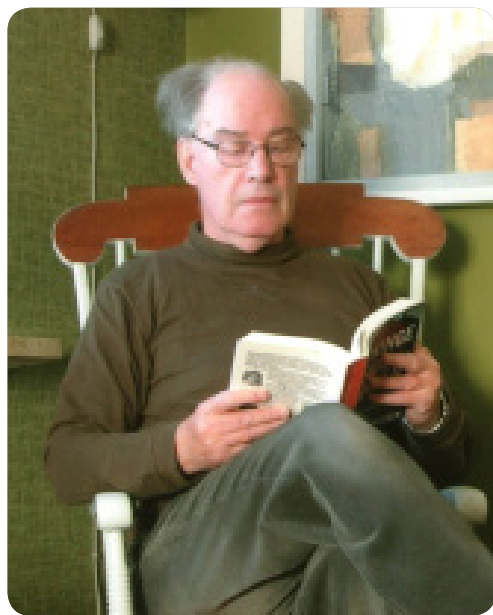
Hjallese Kirke blev oprettet i 1983, og efter en af de første gudstjenester blev der uddelt en seddel om, at på tirsdag ville alle, der var interesserede i en klub, være velkomne kl. 14.30. Vi mødte ca. 25 stk. op, deriblandt Viggo Rasmussen, som vi fik som formand i mange år.

Der blev spurgt om, hvad der skulle foregå på disse møder. En af de fremmødte Jytte Rendboe tilbød at vise nogle billeder, hun havde taget på Madeira. Det tog vi imod. Vi var et par stykker, der tilbød at læse en historie. Jeg tog hjem til min ægtefælle, seminarielektor Peter Mathiassen, der vel havde en ca. 18.000 billeder, og da han var velkendt for at have et godt tag på at fortælle, gik han ind på det og blev efterhånden en vellidt fortæller. Kirsten Grønlund var i mange år primus motor og fik tingene arrangeret. Efterhånden blev min mand og jeg også gode venner med bestyrelsen. Jeg vil dog lige tilføje, at jeg aldrig har ladet mig vælge til de besluttende myndigheder. Men andre besværligheder kom selvfølgelig. Vi havde et besvær med at få lov til at bruge Højskolesangbogen uden at skulle betale en ekstra sum penge. Det lykkedes min mand at forklare, at vi ikke tjente penge, så det lykkedes.

Den lokale præstelige medvirken var ret beskeden. Vi havde sommetider nog-

le udensogns præster, men ellers var vi henvist til mange gode amatører. Nogle fortalte om deres personlige interesser, andre om deres fag. Det har været meget forskelligt og ofte meget spændende. Vi har alle været meget enige om, at det ikke skulle være en religiøs forening, men vi havde ikke noget imod, at en taler fortalte om sit syn på troen.

Når jeg ser i de gamle programmer, synes jeg, vi har haft mange forskellige foredrag. Vi har været hele verden rundt,

I næsten 25 år underholdt lektor Peter Mathiassen flere gange på en sæson ved arrangementer i Hjallese Kirkes Eftermiddagsklub. Han holdt foredrag og viste egne lysbilleder om mange forskellige emner og rejser, og han stod for den populære gætteleg "Hvornår var det nu det var." (Foto i privat eje)

både med fortællinger og lysbilleder. Vi har haft musik og sang, bankospil, gættelege og mannequinopvisninger. Der har været både lokale kræfter og folk udefra. Lige siden klubbens start og næsten 25 år frem har min mand hvert år underholdt med foredrag, lysbilleder og gættelege, gerne flere gange i løbet af en sæson.

En særlig erindring er, at min mand holdt et foredrag om Sønderjylland og viste billeder derfra. Det blev velvilligt modtaget, og vi drog hjem. Et par dage efter fik vi et brev fra en os ukendt herre, der beskrev sin beklagelse over, at vi ikke fik hele landet ned til Ejderen. Han syntes, at min mand i sit foredrag skulle have lagt mere vægt på den uretfærdighed. Det viser, at det ikke altid er let at gøre alle

tilfreds, men også at det var et emne, der optog den pågældende mand, og som nu tog de tidligere voldsomme diskussioner op, der var om det spørgsmål.

Nu mange år efter er jeg vist nok klubbens ældste medlem. Vi er i dag ca. 120 tilmeldte. Vi har et sikkerhedsmæssigt påbud om, at vi ikke må være mere end 100 personer ad gangen i Hjallese Kirkes lokale. Personligt har jeg været meget glad for at være med så længe og håber, at klubben må få et godt, langt liv med mange gode oplevelser.

Inger Mathiassen er tidligere sygeplejerske og har været medlem i Hjallese Kirkes Eftermiddagsklub siden starten i 1983

Arkivfond A 34

– Hjallese Kirkes Eftermiddagsklub

Af Jytte Raun

Der indleveres løbende både store og små afleveringer af materiale til arkivet. Straks ved afleveringen noteres der i en indkomstjournal, hvem giveren er og hvilket materiale, der er afleveret. Herefter skal afleveringen registreres i arkivets edb-program Arkibas, således at det er muligt at se, hvad der findes i arkivet, og at det er let at finde frem til igen, når der er brug for det.

Alle billeder forsynes med et B efterfulgt af et nummer f.eks. B250 fortæller, at det drejer sig om et billede, og det kan findes i arkivskuffen under nr. 250, idet alle billeder arkiveres i nummerorden, så de er lette at finde frem. Skriftligt materiale er mere kompliceret at registrere, men som hovedregel samles alt materiale fra én arkivskaber¹ i det, vi kalder en arkivfond.

En af de arkivfonde, der er oprettet her i sommer er arkivfond A34, som indeholder Hjallese Kirkes Eftermiddagsklubs protokoller, vedtægter, programmer m.m. Jeg har valgt netop at præsentere denne arkivfond, idet Inger Mathiassen, som afleverede materialet på vegne af eftermiddagsklubben, også havde skrevet et indlæg til dette årsskrift.

I Hjallese Kirkes Eftermiddagsklubs

protokoller kan man følge klubbens aktiviteter helt fra starten i 1984 og til i dag, hvor klubben fortsat er meget aktiv. Klubben blev oprettet kort efter Hjallese Kirkes indvielse og har hele tiden benyttet kirkens lokaler til sine aktiviteter. I protokollerne er der referater af bestyrelsesmøder og generalforsamlinger med fortegnelser over bestyrelsesmedlemmerne. Selv om klubbens navn kunne antyde et fællesskab med kirken, er det ikke tilfældet. Alle bestyrelsesmedlemmer er valgt på generalforsamlingerne blandt medlemskredsen. Af protokollerne fremgår det også, at arbejdet i bestyrelsen til de fleste tider har foregået i fred og fordragelighed.

Klubbens programmer er bevaret helt tilbage fra starten og til i dag, og det ses, at foredrag og lysbilledvisninger fra rejser rundt i verden er meget populære, og det er ikke kun de nære rejsemål, der er repræsenteret, men også Australien, New Zealand, USA, Canada og mange flere. Gættelegen "Hvornår var det nu, det var" har været på programmet i mange sæsoner, hvor Peter Mathiassen har fundet på spørgsmålene og ledet legen. Bankospil, juleafslutninger og musik og sang med mange forskellige aktører er også en til-

¹*En arkivskaber kan være en person, en virksomhed, institution eller forening. F.eks. er en forenings protokoller "skabt" af foreningen og en persons erindringer er "skabt" af den, der har skrevet dem. Registreringsprincippet kaldes provinziensprincippet, og det er besluttet, at alle arkiver i Danmark både Statens arkiver, lokalarkiver og specialarkiver følger dette princip for registrering.*

bagevendende begivenhed, ligesom der arrangeres en årlig udflugt.

For kort tid siden modtog arkivet fra en anden giver eksemplarer af nogle sange, som var forfattet af Hjallese Kirkes Eftermiddagsklub i anledning af klubbens jubilæum. Disse sange er også arkiveret i arkivfond A34, således at alt materiale ”skabt” af klubben samles i én arkivfond, medens giveren i dette tilfælde kun er anført i indkomstjournalen.

Foranstående beretning af Inger Mathiassen handler om Hjallese Kirkes Eftermiddagsklub, men er skrevet/skabt af Inger Mathiassen. Beretningen er derfor arkiveret i en anden arkivfond med Inger Mathiassens navn (A66), men i edb-systemet Arkibas er der lavet en henvisning til Hjallese Kirkes Eftermiddagsklub,

således at alt hvad eftermiddagsklubben selv har skabt, og hvad andre har skrevet om klubben let kan findes frem.

Heldigvis er der stadig foreninger, som fører protokol over sine beslutninger og aktiviteter, men arkivet står i nær fremtid over for store udfordringer med at bevare foreningers arkivalier, da det bliver mere og mere almindeligt, at referater og lignende ikke føres i protokoller, men sendes ud pr. mail eller lægges på hjemmesider, hvor interesserede kan orientere sig. Det skal arkiverne også kunne håndtere, ellers vil kilderne til en væsentlig del af vores nære historie gå tabt.

*Jytte Raun er arkivleder i Dalum-Hjallese
Lokalhistoriske Arkiv*

Hvem var lille Ole?

Af Lars Hagensen

*Lille Oles gravsten på Dalum Kirkegård.
(Lars Hagensen, Dalum-Hjallese Lokalhistro-
riske Arkiv)*

En gravsten i kirkegårdsdiget

I årenes løb har jeg efterhånden utallige gange fået stillet ét bestemt spørgsmål, når jeg gik tur på den gamle del af Dalum Kirkegård med børn i alle aldre, nemlig: hvem var Lille Ole? For i det græsklædte stendige langs den gamle, nu desværre sygdomsramte kastanjeallé ned mod Præstegården, ligger der en ganske uanseelig hvid marmorgravsten. Den er i størrelse ikke mere end 18 x 26 cm, og her på denne gamle del af kirkegården er der andre og meget mere iøjnefaldende gravsten og monumenter, men det slår aldrig fejl: børnene får øje på Lille Oles

gravsten. Stenen synes at vække nogle særlige følelser, for ikke sjældent spørger børnene, om de må lægge en blomst eller en fin kastanje på graven. Måske tænker de: så er Lille Ole da ikke helt glemt.

Kirkegårdsforvaltningen og nummer 113 i afdeling C

Typen af gravsten røber, at barnegraven må stamme fra de første årtier af 1900-tallet. Så måske vil det trods alt stadigvæk være muligt at finde lidt af historien om den Lille Ole frem. Stenen passes i dag af kirkegården, står der på et lille metalskilt sammen med nummeret 113. Altså findes der i hvert fald en eller flere, som ikke har ønsket graven slettet, men formentlig ikke selv har mulighed for at tage vare på den. Ole blev næppe ret gammel, eftersom han kaldes lille, og noget efternavn syntes de pårørende i sin tid ikke var nødvendigt at skrive på gravstenen. En henvendelse til Kirkegårdsforvaltningen gav lidt at arbejde videre med. Man kunne oplyse, at der ganske rigtigt fandtes en kontaktperson, dog måtte navnet ikke oplyses, men derimod godt, at Lille Ole havde et efternavn, ja tilmed et mellemnavn: *Ole Christian Erdrup*. Begravelsen havde Forvaltningen noteret til 1. januar 1930. Havde Lille Ole Christian stadigvæk levet, så ville han i dag have været en mand på næsten 83 år.

Kirkebogen over døde fortæller

Med årstal og navn i hånden var næste skridt at konsultere Ministerialbogen over døde i 1930. Da mange af vore kirkebøger

Gravsten for Axel og Thora Erdrup, der var lille Oles forældre. (Lars Hagensen, Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Arkiv)

er blevet digitaliserede og derfor ligger frit tilgængelige for offentligheden på Statens Arkiver (www.sa.dk), så kan enhver frit konsultere dem. Efter lidt søgen under årets døde i 1930 dukkede nye oplysninger op. Ole Christian Erdrup blev, ifølge kirkebogens optegnelser, født den 9. maj 1930 og døde samme dag, 1 dag gammel, som der står i bemærkningerne. Allerede dagen efter, den 10. maj, blev Ole begravet af Dalum Kirkes sognepræst Hans Jørgen Andersen. Det fremgår endvidere af sognepræstens optegnelser i kirkebogen, at Ole blev født i hjemmet på Thingløkkevej 6 i Dalum. Stavningen af vejen på det tidspunkt var stadigvæk med h og ikke som nu Tingløkkevej. Men vejen (som dengang i 1930 var en grusvej) havde det samme snoede forløb, og mange af

husene er stadigvæk de samme. Det rødbrune murstenshus var i 1930, fremgår det, beboet af værkfører Aksel Theodor Erdrup og hustru Thora Petrea.

Perinatal mortalitet

Ole døde altså, da han blot var 1 dag gammel. Vi vil et øjeblik forlade det lokale og se kort på statistikken over dødeligheden blandt nyfødte børn i 1900-tallets Danmark. I det forholdsvis begrænsede statistiske materiale, som findes, arbejdes der med to begreber, *perinatal* mortalitet og *spædbarnsdødelighed*. Når der tales om spædbarnsdødelighed, så omfatter statistikken børnedødeligheden i hele det første år efter fødslen, medens den perinatale mortalitet omfatter dødeligheden fra den 28. uge i svangerskabet, under

*Lille Oles gravsted tæt ved Kastaniealléen.
(Lars Hagensen, Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Arkiv)*

fødslen og den første uge efter fødslen. I følge en nyere undersøgelse faldt sidstnævnte fra ca. 60 pr. 1000 fødsler sidst i 1930'erne til ca. 25 pr. 1000 fødsler sidst i 1960'erne. I 1990'erne var tallet 6 til 8 pr. 1000 fødsler. Disse tal siger noget om dels den almindelige sundhedstilstand i den danske befolkning, dels om den forbedrede fødselshjælp og kvaliteten af behandlingsmulighederne i et barns første leveage. Til sammenligning viser et opslag i Ministerialbogen for fødte i Dalum sogn, at den *perinatale mortalitet* i året 1930 var 10 børn ud af godt 80 fødsler (samme år døde desuden 3 børn på mellem 19 dage og 2 år), medens tallene for 1960 var faldet til 2 børn ud af godt 80 fødsler (samme år døde 1 barn på 22 måneder).

Kirkebogen over fødte fortæller

Kan der så være mere at sige om et menneskebarn, der næsten kun blev som et vindpust her i verden, 1 dag gammel, og som i forskningen figurerer under den sære betegnelse *perinatal mortalitet*? Det er der heldigvis. For i Ministerialbogen for fødte i 1930 fremgår det, at Aksel og Thora Erdrups barn nåede at blive døbt med den kristne dåb i hjemmet på Thingløkkevej 6 lige efter fødslen, og at barnet fik de to navne Ole Christian. Om moderen noteres det, at hun var 36 år gammel. Men hvorfor den nyfødte dreng ikke havde kræfter til at leve fremgår ikke af kirkebogen. Derimod afslører en note i kirkebogens margin noget. Der står, lidt gnidret, ved løbenummeret: "Tvilling til..." og så en henvisning til fortegnelsen over fødte piger. Og her viser det sig, at Lille Ole havde en tvillingsøster, som samme dag – den 9. maj 1930 – ligeledes var blevet døbt i hjemmet og havde fået navnene Anna Margrethe. Og den lille Anna må have været et mere livskraftigt barn end sin bror, for den 28. september 1930 blev hun, som det var og er skik efter en hjemmedåb, fremstillet for menigheden i Dalum Kirke.

Ole og Annas forældre

Nu kunne hans tvillingsøster måske fortælle mig mere, tænkte jeg. Desværre viste det sig ved en søgning på navnet på nettet (www.afdoede.dk), at Anna Margrethe, som havde giftet sig til efternavnet Hansen, og siden bosat sig i Sønderjylland, var afgang ved døden i december 2011. Men hendes grav findes faktisk oppe på den nye kirkegårdsdel i Dalum, på modsatte side af alléen, blot 100 meter i fugleflugtslinje fra tvillingbrorens grav-

sten i kirkegårdsdiget. Og ved siden af Anna Margrethe Erdrup og ægtefællen Bent Hansens grav ligger der endnu en gravsten, ganske frønnet og svær at læse, over tvillingparrets forældre. Faren, Aksel Theodor Erdrup, blev født i sommeren 1893 i Nyborg og døde i april 1969, 75 år gammel, på Hjallesø Plejehjem. I juli måned 50 år tidligere var Aksel, der var uddannet som snedker, blevet viet i Vor Frelsers Kirke i Horsens til den jævnaldrende Thora Petrea Nielsen Stærk, der var født i efteråret 1893 i Ørridslev sogn. Moderen Thora, der altså blev enke få måneder inden hun kunne have fejret sit guldbryllup, døde i det tidlige forår 1978, 84 år gammel. Hun blev i øvrigt som enke boende resten af sit liv i huset på Thinglækkevej, der i mellemtiden nu var blevet en asfalteret vej, men til gengæld havde mistet sit h. Når parrets tvillinger i 1930 ved den hastige hjemmedåb fik mellemnavnene Christian og Margrethe, beroede det næppe på en tilfældighed. Tvillingernes bedsteforældre i Nyborg bar nemlig disse navne som mellemnavne.

Vejviseren fortæller

En søgning på familien Erdrup i Dalum-Hjallesø Lokalhistoriske Arkiv gav i første omgang ikke meget, som kunne sige noget om lille Oles familie. Der dukkede dog et fint foto op af den unge Anna Margrethe Erdrup i spejderuniform, dateret ca. 1949. Men et par opslag i de gamle Odense Vejvisere gav lidt at gå videre med. Vejviseren fra 1947 fortalte kun, at Aksel Erdrup på Thinglækkevej 6 arbejdede som værkfører, men ikke hvor (han var som nævnt snedker af profession). Husets førstesal, fremgik det, udlejedes til en chauffør, og familien havde endnu ikke

fået telefon (det havde man til gengæld i 1967 i følge Vejviseren for det år). Men Odense Vejviseren fra 1952-53 havde imidlertid også en oplysning, som ikke i første omgang fortæller noget om familien Erdrup, men derimod at en person, som omtales andetsteds i dette Årsskrift, nu boede til leje på førstesalen. Den nye lejer var typograf og hed Bent Rasmussen (se mindeordene om Bent Rasmussen s. 58, der senere blev leder af Dalum-Hjallesø Lokalhistoriske Arkiv). Men så kunne det jo være, at Bent Rasmussens enke Lilly kunne huske noget om familien i huset på Thinglækkevej?

Lilly fortæller

Lilly og Bent Rasmussen var i 1948 som unge og nygifte flyttet ind på førstesalen hos familien Erdrup, og her boede de i ca. 4 år. Der var trangt, ikke mindst fordi der snart kom familieførøgelse til på førstesalen. Ganske vist havde lejligheden 3 mindre værelser, et lille køkken og en entre, men Aksel og Thora Erdrup havde selv en ældre søn, Mogens Peder, som var født i 1925. Inden Thinglækkevej havde Erdrups boet på Solbakken 7 i Hjallesø. Nu boede sønnen, der var jævnaldrende med Lillys mand Bent, i det ene af værelserne på førstesalen. Nede i kælderen havde førstesalens lejere et lille opbevaringsrum, ligesom det fælles toilet også var beliggende i kælderen. En af forpligtelserne som lejer bestod i at vaske trapperne i huset. Datteren Anna Margrethe havde også sit værelse i kælderen. Hvor værkfører Aksel Erdrup arbejdede, kunne Lilly ikke huske, men det var 'inde i Odense'. Hun mindedes ham i øvrigt som en meget venlig mand og en dygtig snedker. Bl.a. lavede han et bord til Lillys

køkken, og en dag reparerede han også den kravlegård, som Bent og Lillys lille dreng brugte. Fru Erdrup var oprindelig uddannet som sygeplejerske, men var på den tid hjemmegående husmor.

Oles søskende

Lilly blev snart gode venner med husets datter, ikke mindst gennem en fælles interesse for spejderlivet. Anna Margrethe var, som det ses på det gamle foto, en periode troppfører i KFUK-afdelingen i Dalum. Hun gik også i skole i Dalum, blev konfirmeret i Dalum Kirke og fik som ung en tid arbejde på kontor ved DSB. Siden blev hun sygeplejeelev og derefter sygeplejerske på OABS (Odense Amts og Bys Sygehus). Anna Margrethe giftede sig med læge Bent Hansen, som stammede fra Lindevej. Med tiden bosatte parret sig i Tønder, hvor Anna Margrethe Erdrup Hansen boede indtil sin død i slutningen af 2011. Storebroren Mogens Peder Erdrup, der var medlem af Odense Model Flyveklub (OMF) blev en kendt modelkonstruktør og opnåede lige efter 2. verdenskrig at blive indehaver af en verdensrekord med sit modelfly, men det er en helt anden historie. Han flyttede senere til Fredericia, hvor han arbejdede på Cellulosefabrikken. Mogens døde i 2003 og ligger begravet på Christians Kirkegård. På arkivet findes han på et skolebillede.

Lille Oles tvillingsøster Anna Margrethe ses til venstre fotograferet i spejderuniform sammen med spejderkammeraten Birgit Talbro. Billedet er fra 1949.

(Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Arkiv)

Hvem var Lille Ole?

Selvom der altså ikke er meget at fortælle om Lille Oles eget korte liv, så er den lille gravsten ikke længere helt så anonym. Lidt efter lidt voksede der på forunderlig vis en lille historie frem, som af gode grunde ikke kan sætte noget ansigt på Ole, men til gengæld føjer ham ind i en bestemt tid og i en bestemt sammenhæng med nogle mennesker, for hvem han betød noget – og som har værnet om hans lille gravsten i mere end otte årtier. Så når nogen næste gang spørger: ”Hvem var Lille Ole?“, så er der en historie at fortælle.

Lars Hagensen er præst ved Dalum Kirke og formand for Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Forening

Kilder:

Odense Kirkegårdsforvaltning, Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Arkiv, Statens Arkivalier Online (Ministerialbøgerne), Odense Vejviserne, Fødselshjælpens historie af Mogens Osler, FADL Forlag 2002, Medlemsblade for Dansk Modelflyve Veteranklub, og samtaler med Lilly Rasmussen, Hjallese, Grethe Meier, Dalum og Bjarne Jørgensen, Næsby

Tingløkkevej 6 hvor "lille Oles" familie boede i mange år. (Lars Hagensen, Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Arkiv)

Bystævnet ved Hjallese Kirke – personerne bag initialerne?

Af Frans Bay

Baggrund

I Årsskriftet 2011 skrev jeg en artikel om, hvordan Bystævnet kom tilbage til sin oprindelige plads Hjallesegade 25. Af artiklen fremgik bl.a., at hver af de 20 firkantede sten havde indhugget 3 bogstaver, og at disse måske var initialerne på bymændene, som opstillede stævnet i 1868. Det var en nærmere undersøgelse værd.

Kilderne

En række kilder er siden blevet studeret, og forskellige personer er udspurgt. Men

intet svar er fundet på, hvem og hvad initialerne dækker. Men kilderne giver nogle oplysninger, som ved sammenligning og ved kvalificerede gæt måske kan oplyse os om ”bagmændene” bag initialerne.

Der er ganske gode kilder om Hjallese i middelalderen og frem til 1800-tallets slutning. Disse oplysninger kan bl.a. findes i Lokalthistorisk Arkiv, i Historiens Hus og i Landsarkivet for Fyn. Mange interessante oplysninger kunne bringes her i Årsskriftet, men jeg må holde mig til formålet med artiklen: At prøve at finde frem til hvilke bymænd – gårdejere, som rejste bystævnet som et minde om en svunden tid.

*En af bystævnets sten med initialerne CNS – Christian Niels Søn fra Siglandsgården - og årstallet 1868. Det er den eneste af bystævnestenenene, der har indhugget et årstal.
(Inger Poulsen, Dalum-Hjallese Lokalthistoriske Arkiv)*

Det gamle bylav og stenene

Vi ved ikke, hvor længe der har været bylav i Hjallesø. Det havde sin store betydning dengang, man var fælles om at træffe beslutninger om, hvornår der skulle sås, høstes, repareres m.m. En oldermand blev valgt for et år ad gangen. Denne indkaldte landsbyens bønder til stævne, når det var nødvendigt med fælles drøftelser, eller når der skulle kaldes til fest. Af oldermandens inventar nævnes: "Et Træfad, en Træ-Potageske, en "Træstub" til hver Mand, en Bismer, Kobbermaal af forskellig Størrelse samt byhornet, der brugtes, naar der varsledes til Stævne eller Ildebrand". Bylavet opløstes langsomt omkring 1866, men der var dog stadig et vist sammenhold en tid endnu.

Jeg har ikke fundet kilder, der fortæller om, af hvem og hvordan beslutningen blev taget om at rejse et bystævne til minde om den svundne kulturtid, som ikke måtte gå i glemmebogen. Var det oldermanden, var det den rigeste eller mest fremsynede

bonde? vi ved det ikke. Noget kunne tyde på, at hver enkelt ejer selv har hugget sine initialer ind i sin sten, idet der er forskel på bogstaverne og på, hvor dybt de er hugget ind i stenene. Nogle har måske også bedt en lokal stensmester om at udføre opgaven.

Bystævnet og initialerne

Stenene blev sat vest for Frederik den IV's rytterskole opført i 1721-22. Denne var opført på grunden efter den i 1576 og årene derefter nedrevne Hjallesø Kirke. Rytterskolen blev i 1878 erstattet af en ny skole, og ved den lejlighed blev stævnestenen sat i en oval form. En skitse af stævnet er udarbejdet i 1967 og en anden i 1985. Begge befinder sig i Lokalhistorisk Arkiv. Af skitsen fra 1967, som sikkert er udført, lige før stævnestenen blev fjernet fra Hjallesøgade 25, fremgår:

Længde i højre side: 425 cm

Diameter fra inderside til inderside af sten: 290 cm

*Stenen med initialerne AHS har tilhørt Anders Hans Søn fra Hestehavegård.
(Inger Poulsen, Dalum-Hjallesø Lokalhitoriske Arkiv)*

Længden i venstre side fra nederste sten til midten af diameter: 215 cm

Åbning nederst: 190 cm.

Initialerne er påført på begge skitser.

Skitsen fra 1967:

Stenene noteret fra venstre mod højre:

JAS AAS JIS RAS NRS

PIS LLS APS ROS RNS

HRS MAS SIS JHS LIS

MIS SNS

Rund sten uden initialer

CNS LPS BHS

Skitsen fra 1985

Sten nr.

1 NAS

2 AHS

3 IIS

4 RHS

5 NRS

6 PIS

7 LIS

8 APS

9 HCS

10 RNS

11 HRS

12 MIS

13 SIS

14 HIS

15 LIS

16 HHIS

17 SNS

18 Rund natursten

19 CNS 1868 20 LPS

21 RHS

Søn. I slutningen af 1700 tallet begyndte –sen at afløse –søn. Faste slægtsnavne blev indført i Danmark med navneloven af 1828. Dermed ophørte brugen af patronymmer (-søn/-datter) efterhånden, men det tog tid.

Når der nedenfor skal sammenkædes ejernavne med initialerne, skal det sidste s forstås i betydningen Søn

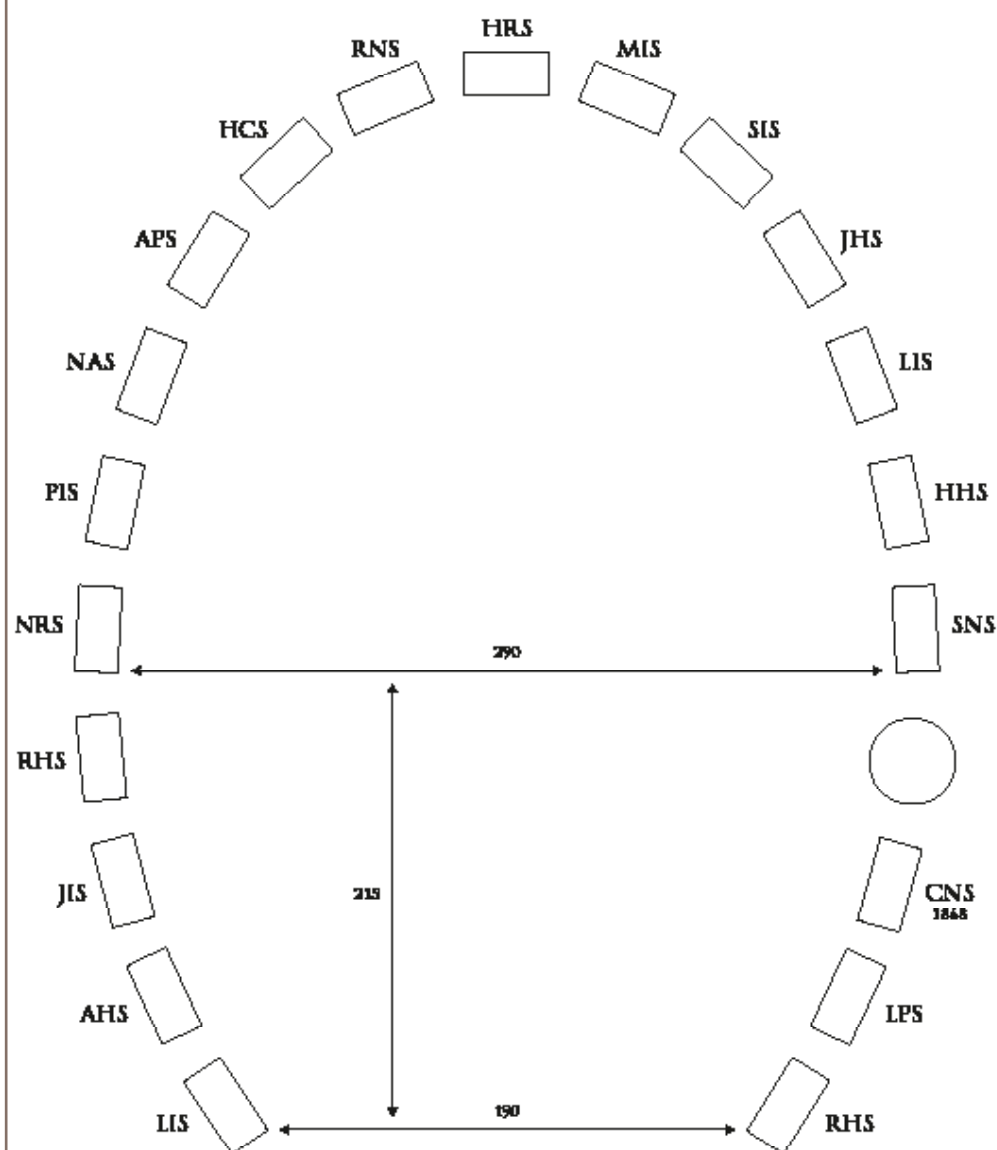
Ejerne af de gamle gårde i Hjallese

Omkring 1788, hvor de store landbrugsreformer fandt sted, var der 20 større gårde og 14 huse med jord. Alle bønderne var fæstere under Kristiansdals Hovedgård. Det nye matrikuleringsarbejde begyndte omkring 1805, og i de kommende år overgik flere og flere af gårdene til selveje. Den sidste gård blev solgt i 1862. Hver af de store gårde fik råderet over ca. 70 tdr. land.

Navngivning i ”gamle dage”

En persons efternavn blev dannet af fornavnet fra faderen tilføjet –søn/-datter, som viste slægtskabet. Eks.: Peter Jakob

BYSTÆVNET VED HJALLESE KIRKE

Tegning: Jacob Bay, Graphic Designer, Produktion Artist.

Af kilderne fremgår, at omkring 1866 - 1868 blev gårdene ejet af:

Matr. 4 a	Hjallesegade 30: Anders Pedersen	APS	8
Matr. 5 a	Hjallesegade 38: Rasmus Nielsen - Mosegården	RNS	10
Matr. 6 a	Hjallesegade 40: Hans Chr. Simonsen - Rasminde	HCS	9
Matr. 7 a	Odensevej 2: Hans Rasmussen - Godhedsminde	HRS	11
Matr. 8 a	Hjallesegade 33: Christian Nielsen - Siglandsgård	CNS	19
Matr. 9 a	Hjallesegade 29: David Nielsen - Gartnergården		
Matr. 10 a	Hjallesegade 27: Søren Nielsen - Julagergård	SNS	17
Matr. 11 a	Hjallesegade 15: Mads Jørgensen - Hjallesegård	MIS	12
Matr. 12 a	Hjallesegade 13: Lars Jensen - Fladegård	LIS	15
Matr. 13 a	Hjallesegade 11: Jens Hansen - Kastaniely	JHS	14
Matr. 14 a	Hjallesegade 9: Salomon Jacobsen - Lilletofte	SIS	13
Matr. 15 a	Stenløsevej 219: Lars Jørgensen - Højgård	LIS	1
Matr. 16 a	Hjallese Torp: Rasmus Hansen - Gammeltorpgård	RHS	21
Matr. 17 a	Hjallese Torp: Lars Pedersen - Nytorpgård	LPS	20
Matr. 18 a	Hjallese Hestehave: Niels Rasmussen - Østergård	NRS	5
Matr. 19 a	Hj. Hestehave: Rasmus Hansen og Maren Simonsdatter	RHS	4
Matr. 20 a	Hj. Hestehave: Jørgen Jørgensen - Elmevang	JIS	3
Matr. 21 a	Hj. Hestehave: Anders Hansen - Hestehavegård	AHS	2
Matr. 22 a	Hj. Hestehave: Hans Hjerresen - Skyttekroggård	HHS	16
Matr. 23	Hjallesegade 34: Peder Jørgensen - Enggård	PIS	6
Matr. 24	Hjallesegade 60: Niels Andersen - Hedelandsgård	NAS	7

Hvem stod bag?

Navnene/ejerne bag initialerne

Nu er vi nået til det afgørende for denne artikel: Hvilke beboere i Hjallese fik lov til at få en sten placeret i bystævnet? Hvem bestemte? Et kvalificeret gæt må være, at det var bønderne, som ejede de store gårde i Hjallese. En sammenligning af de to skitser viser, at der ikke er fuld overensstemmelse mellem alle initialerne. Hvad så? Inger Poulsen fra Lokalhistorisk Arkiv i Dalum besøgte stævnet ved Hjallese Kirke. Fotograferede alle stenene. Studerede dem nærmere på stedet. Forstørrede billederne på computeren. Nogle af initialerne er kun meget utyde-

lige omrids. En grundig sammenligning med skitserne sammenholdt med ejerne af gårdene bragte orden i de 7 gårde, som jeg ikke umiddelbart kunne finde initialer til. Begge skitser havde fejl i nogle af initialerne, fordi de var svære at læse. De to "aflæsere" havde ikke tænkt på at sammenholde initialerne med ejerne og noterede, hvad de hver især mente, der stod på stenene. Ved hver af ovennævnte gårde er noteret 3 initialer og den pågældende stens nummer.

På nær én!

Bemærk at der mangler initialer og nummer ud for Matr. 9 a Hjallesegade 29.

Det er der ingen umiddelbar løsning på. Hvorfor skulle denne gård, som den eneste ikke have sin sten? Et gæt kan være, at den runde natursten Nr. 18 har erstattet den sten, som oprindeligt havde initialerne DNS. Den kan være stjålet, kan være blevet væk ved flytning og/eller genopsætning og efterfølgende erstattet med den runde sten. Egentlig lidt ærgerligt at man ikke fandt en sten, huggede den til og huggede initialer i den. Men den runde sten kan også give anledning til, at man undres og spørger: Til hvilket formål eller hvorfor? Det er vel egentlig ikke så ringe endda!

Frans Bay var lærer og skolebibliotekar ved Hjalleseskolen 1967 - 2003

Kilder:

46.4 Jacob Hansen og Knud Mortensen: Dalum Sogns Historie, 4 bind.

Dalum kommune, 1959 – 1968. : ill.

99.94 Mads Jørgensen: Gartner af Grejsdalen Mads Jørgensens Optegnelser om sin slægt:

1620 – 1928.

Historiens Hus, Odense.

Brandforsikringsprotokol 1793 – 1952.

Odense herreds Branddirektorat. 1858 Dalum.

Landsarkivet for Fyn.

Odense herredsfoged: Realregister til skøde- og panteprotokoller 1800 – 1960.

3.1871 Dalum. Hjalles og Kristiansdal hgd.

Landsarkivet for Fyn.

Historiske kort på nettet: Matrikelkort: Hjalles By, Dalum. 1810 til 1854 og 1854 – 1972.

www.kms.dk

”En skarns tavle”, sagde biskoppen om Dalum Kirkes gamle altertavle

Af Poul Chrstrup

”Bidrag til Odenses ældre historie”

Heldig var jeg, da jeg for nogen tid siden kom i besiddelse af tre små sjældne bøger fra 1841-44. Det drejer sig om den første rigtige bog om Odense. Den har titlen: ”Bidrag til Odenses ældre historie” og fortæller om myterne fra før år 888 og indtil Reformationen 1536.

Bogen er skrevet af godsejeren og amatørhistorikeren Lauritz Scheby Vedel Simonsen, der var ejer af den lille herregård Elvedgård ved Veflinge.

Han interesserede sig ikke meget for gårdens drift, men hans store passion var lokalhistorie. Vedel Simonsen har benyttet sig af såvel trykte som utrykte kilder, og biskop C.T. Engelstoft (1805-89) roser hans studier i forordet til sin ”Odense Bys Historie” fra 1858-59. Men Vedel Simonsens ord står nu ikke altid til troende. Kildekritik gik han ikke så højt op i. Han erkender selv i forordet sine fejl og unøjagtigheder.

Jeg citerer fra bogen: ”1503 skal sakrestiet i Sanderum Kirke være bygt, og dronning Christine (1461-1521) ved samme tid dertil have givet en smuk altertavle af stærkt forgyldt billedhuggerarbejde fra Claus Bergs værksted. En lignende altertavle, der blandt mere også forestiller hendes og hendes gemals portrait, synes hun ligeledes at have givet til Dalum Kirke”.

Denne påstand ses et par andre steder, men ved nærmere undersøgelse kan dette

ikke være sandt. Jeg tror, at historien om altertavlen til Dalum Klosterkirke er anderledes, og jeg vil her fortælle historien uden at kunne bevise begyndelsen.

Dronning Dorotheas altertavle

Christian den I. (1426-81) var den første konge, som opholdt sig på Dalum Kloster. Det var i 1461. Hans dronning Dorothea (1430-95) var der flere gange, hvor hun ved selvsyn kunne se de mange skader, der var sket på både kirke og kloster ved det store jordskælv i 1375. Det kunne måske være grunden til, at hun følte trang til at forære kirken en ny altertavle ved afslutningen af den store genopbygning i slutningen af 1400-tallet.

Dronning Dorothea var optaget af det katolske fromhedsliv ganske som senere dronning Christine. Den nye altertavle blev bestilt hos en billedskærer og maler i Lübeck, men hvem ved vi ikke. Billedskærere og malere var på den tid såvel i Tyskland som i Danmark i det samme lav. Tavlen er udført efter 1481, da dronningen blev enke. Den forestiller Jomfru Maria med den døde Kristus og har to sidefløje, hvor henholdsvis kong Christian den I. og dronning Dorothea knæler i bøn. Dronningen er i enkedragt.

Fløje i første stand: Bag dem står henholdsvis Sct. Bartholomæus og Sct. Johannes som forbedere. Anden stand viser fragmenter af portrætter af Sct. Sebastian og Sct. Jørgen.

Efter stilistiske kriterier kan tavlen

"Jesus Kristus Marias søn forbarm dig over os".

(Foto: Danmarks middelalderlige altertavler af Plathe og Bruun, 2010)

være udført på Bernt Notkes værksted i Lübeck (Nationalmuseets vurdering). Den stærkt antikatolske biskop Jacob Madsen (biskop 1587-1606) afholder visitats den 29. december 1590 i Dalum Kirke, hvor han kalder tavlen "En skarns Taffle met Jomfrue Maria billede". Men han er ikke her, som mange andre steder, faret hårdt frem mod minder fra katolsk tid. Han mener ikke, den bør fjernes!

Da der blev afholdt visitats samme dag både i Dalum og Sanderum kirker, er der en historie om, at den gode lensmand Absalon Gøye (1579-1602) måske har drejet biskoppen en knap ved at flytte en tavle, som mishagede ham fra den ene kirke til den anden! Men historien er nok ikke sand. Den kan ikke bevises.

Altertavlen fjernes fra Dalum Kirke

Det næste vi hører om tavlen er, at Ellen Marsvin (1572-1649), der er lensmand

på Dalum Kloster i årene 1620-28 og 1629-39 og også bl.a. har øen Thurø som len, ønsker at ombygge et kapel til en kirke på øen. Hun skænker bl.a. en klokke med indskriften: "Ære være Gud i det høje. Ellen Marsvin 1639".

Samme år fjerner hun den gamle altertavle fra Dalum og lader den opsætte i Thurø Kirke. Den efterhånden meget brøstfældige tavle bliver i 1830 sendt til Nationalmuseet til restaurering, men museet beholder den, og indlemmer den i museets samlinger. Her kan den nu betragtes.

Fra det nedlagte gråbrødrekloster i Svendborg køber Thurø Kirke en stor udskåret fløjaltertavle, sengotisk, forestillende korsfæstelsen og lidelseshistorien. Den stammer fra Lübeck 1515. Fra det nedlagte kloster købes også en prædikestol og et korbuekrucifix begge fra Claus Bergs værksted i Odense.

Gråbrødrene har vist nok set den

meget smukke altertavle i Bjerreby på Tåsinge, der er fra 1450-1500 fremstillet i Lübeck, og de er blevet så misundelige, at de har bestilt en kopi af denne, men det er desværre ifølge eksperter ingen god efterligning.

Ivar Vinds altertavle

Nu tilbage til Dalum Kirke. Tiden er omkring 1647, og der sælges en prædikestol til Sanderum Kirke fra Ellen Marsvins tid (1631). Så er der klar til den store restaurering af kirken, som lensmand Iver Vind står for. Han har netop købt og indrettet et familiegravsted i kirken (1647). Det er billedskæreren Anders Mortensen fra Odense, der af Iver Vind (1590 – 1658) har fået til opgave at levere en ny prædikestol og en ny altertavle i bruskbarok stil.

Tavlens nederste maleri er en kopi af Peter Paul Rubens (1577-1640) fra ca. 1620, der forestiller ”Nadveren med Jesus og diciplene” malet efter et kobberstik, derfor spejlvendt.

Det øverste maleri er en kopi af Karel van Mander den ældre (1548-1606) også efter kobberstik visende ”Jesus i Gethsemane knælende i bøn, og Judas med skaren kommer frem i baggrunden for at hente Kristus”.

Alle tegninger og papirer vedrørende disse Anders Mortensens arbejder findes ikke mere, da de allerede under den svenske besættelse i 1658 forsvandt.

Såfremt læseren finder historien interessant er jeg tilfreds, men vi må begge finde os i, at noget kan være gisninger og enkelte årstal er omtrentlige.

*Poul Chrstrup er tidligere
boghandler i Odense*

Kilder:

Bidrag til Odenses ældre historie af Lauritz Scheby Vedel Simonsen, 1841-44
Biskop Jacob Madsens Visitatsbog 1588-1604 ved Jens Rasmussen og Anne Rising, Odense 1995

Dalum Bypark – et aktivt nærmiljø

Af Bjarne Christensen

Området omkring det nuværende bibliotek var allerede for 6 år siden genstand for Dalum borgernes tanker om skabelsen af et lokalt kraftcenter. I forbindelse med bibliotekets flytning til det tidligere rådhus blev der d. 21. november 2006 afholdt et borgermøde med titlen ”Nye bolde i luften over Dalum”, og iverigdommen og lysten til at skabe et byrum for lokalområdet var stor.

Enden på det hele blev mere eller mindre, at Dalum Bibliotek og den kommunale forvaltning byttede bygninger.

Energien og netværket blandt de lokale aktører var dog skabt, og siden har man løbende arbejdet videre med tanken om at skabe en ideel ramme for et lokalt kraftcenter, hvor borgere i alle aldre kan være aktive (kulturelt, fritidsmæssigt og socialt), nyde godt af anderledes velfærdsydelser og sammen opbygge en ny lokalkultur, hvor den enkelte vil føle øget trivsel, meningsfuldhed og motivation for aktivt medborgerskab.

Dalum er af Odense Kommune i 2012 udpeget til at være pilotområde i et projekt om Aktive Nærmiljøer under Odense Kommunes strategi ”Odense ny virkelighed – ny velfærd”. Ideen er, at der skal samarbejdes og dannes netværk på tværs af frivillige, private og offentlige aktører med henblik på at skabe rammer og platforme, for at flere ressourcer i nærmiljøet går fra passive til at være aktive.

Vi har i Aktivt Nærmiljø Dalum grebet bolden og udarbejdet og fremsendt denne skitse til Odense Kommunes Forstadspulje og søgt om midler til projekt-

udvikling af Dalum Bypark.

Vi forestiller os:

Et samlingssted i form af et aktivitetstårn med endeløse muligheder – et velfærdseksperimentarium, et idehus, et brugerhus, et aktivitetshus.....

Et samlingssted, hvor eksisterende faciliteter såsom bibliotek, foreningsliv, fodboldbaner og lokalhistorie smelter sammen med nye tiltag.

En Bypark i Dalum, der skal være levende og henvende sig til alle aldre. Den skal være åben og let tilgængelig morgen, middag og aften.

Målgruppen er lokalrådets beboere, borgergrupper, foreninger, erhvervsliv og institutioner, der i et samspil på tværs fremmer og udvikler området.

Målgruppen involveres løbende i projektudviklingen i form af folkemøder/borgermøder, der skal kvalificere projektet og sikre ejerskab. Eksempelvis har 2 Dalum borgere med arkitektuddannelse tegnet forslaget til Aktivitetstårn og Dalum Bypark.

Den nuværende materialegård ud mod Dalumgårds Allé vil i hele udviklingsforløbet være et eksperimentarium, hvor lokalbefolkningen kan involveres og engageres og derved skabe grobund for aktivt medborgerskab.

Materialegården tænkes anvendt som et synligt symbol på udviklingen af projektet. Det er ikke tanken, at den skal stå tom indtil projektet kan realiseres. Pladsen skal straks tages i anvendelse og benyttes til borgermøder, udstillinger og diverse aktiviteter. Pladsen skal løbende

skifte form fra rå materialegård til Bypark i Dalum og symbolisere projektets udvikling og involvering af lokalbefolkningen. Pladsen skal være Dalums foretrukne mødested og inspirere til fællesskab og synergi. Den enkelte medborger tager ansvar for og er medvirkende til en positiv udvikling af området.

Det nye aktivitetstårn med omkringliggende bypark placeres centralt i Dalum. Området ligger i tæt kontakt med eksisterende aktiviteter og det er tanken, at de eksisterende aktiviteter bindes sammen og forstærkes. Projektet udformes, så man kan ankomme til området fra alle sider.

Deltagere i Aktivt Nærmiljø Dalum repræsenterer pt.: Dalum Ungdomsskole, Dalum Bibliotek, Dalum Kirke og Menighedsråd, Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Arkiv, og -forening, Medborgercenter Dalum i Dianavænget, Kristiansdal Boligforening og Dalum Idrætsforening.

Mange flere kommer ganske givet til i løbet af de kommende år.

Bjarne Christensen er formand for Dalum Idrætsforening og deltager i projektet Aktivt Nærmiljø

[illegible]

”Historieløse arkivalier”

J.Nr. 1994/12

Af Lars Hagensen

Som det fremgår af arkivleder Jytte Rauns oplysende artikel andetsteds om Arkivfond A34, så registreres alt, hvad der tilflyder Lokalhistorisk Arkiv, i dag omhyggeligt og minutiøst efter gældende regler og retningslinjer for opbevaring af arkivalier. Det er derfor nemt for Arkivets medarbejdere og brugere at finde arkivalierne frem, når de skal anvendes, og de, der indleverer arkivalier til Arkivet, kan gøre det i sikker bevidsthed om, at de opbevares under ordnede forhold. Af mange grunde var den første periode i Arkivets levetid ikke kendetegnet ved den samme omhyggelige form for registrering. Man havde ganske enkelt dengang endnu ikke fælles retningslinjer for lokalhistoriske arkiver, og en lang række af de registreringsredskaber, som nu er uundværlige for lokalhistoriske medarbejdere, fandtes ikke. Der findes derfor også i Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Arkiv arkivalier, som vi i princippet ikke ved noget om. Det er naturligvis ærgerligt, og nogle af disse arkivalier må vi nok se i øjnene, at vi aldrig vil kunne finde historien bag. Og så lykkes det alligevel sommetider ad uventede kanaler. Med hjælp af opmærksomme læsere af Kristeligt Dagblad fik Arkivet f.eks. forrige år et foto af en skolebygning med en kirke i baggrunden, som længe havde ligget i kassen med ”historieløse arkivalier”, identificeret. Det gamle foto blev efterfølgende overgivet til det lokale arkiv, hvor det naturligt hørte hjemme.

På den måde kan de lokalhistoriske arkiver også hjælpe hinanden.

Blandt de ”historieløse arkivalier” findes de to portrætfotos, som ses her. De blev uden navne indleveret til Arkivet i en kuvert fra provst Günter Hintze tilbage i 1994 sammen med nogle konfirmandbilleder. De er registreret i indkomstjournalen som J.nr. 1994/12. Trods ihærdige forsøg på at identificere dem, så ved vi ikke, hvem de forestiller. Når de to ”Cabinet-portraitter”, en populær størrelse på portrætter omk. 1880, ca. 10,7 x 16,5 cm, påkalder sig særlig interesse, så er det, fordi der bag på dem begge findes stemplet ”Dalum Sognekalder”. Stemplet er identisk med det embedsstempel, som findes på mange af de gamle fotos, der har tilhørt Dalum Kirke. Derfor må det alvorsfulde par formodes at have haft en eller anden tilknytning til Dalum sogn/kirke. Hvis der blandt Årsskriftets læsere findes nogen, der ved noget om de to personer, så er Arkivet naturligvis meget interesseret i at høre det.

Portræterne er taget inde i Vestergade nr. 36 hos fotograf Harald Theodor Bögh, som døde i 1912. Harald Bögh havde sit atelier i Vestergade 36 i årene 1877 til 1882, siden flyttede han til nr. 52. Med andre ord, vi har kun 2 ledetråde at gå efter, stemplet som knytter parret til Dalum - og at de blev fotograferet inde i Vestergade engang mellem 1877 og 1882.

*Portrætter af unavngivne personer, som formodes at have tilknytning til Dalum Kirke.
(Fotograf Harald Theodor Bögh, Odense, Dalum-Hjallese Lokalhitoriske Arkiv)*

Dalum Papirfabrik 1874 – 2012

- en nekrolog

Af Jytte Raun

Den vanskelige start

Dalum Papirfabrik blev grundlagt i 1874 af en kreds fynske erhvervsfolk, som året før havde dannet et aktieselskab, der havde købt Dalum Mølle for at opføre en papirfabrik med den ideelle placering ved Odense Å. De første år var præget af store produktionsvanskeligheder: vandet i Odense Å var ikke rent nok, så der måtte foretages brøndboringer, dampmaskinen blev ikke leveret til tiden, og selve byggeriet af fabrikken havde store overskridelser i budgettet og det var vanskeligt at skaffe den kvindelige arbejdskraft på grund af manglende boliger. Først i 1878 kom produktionen ind i en fast og ubrudt rytme. I 1879 blev den første fabriksbestyrer Herman Sibbern afløst af C.F. Kjeldsen, som havde moderne internationale erfaringer, og efterhånden fik Dalum Papirfabrik en sund økonomi, og papiret herfra havde ord for at være af højeste kvalitet.

De forenede Papirfabrikker

I 1889 blev Dalum Papirfabrik en del af ”De forenede Papirfabrikker”, idet otte fabrikker blev sammenlagt, og der blev gennemført en gennemgribende arbejdsdeling imellem de otte fabrikker. Dalum Papirfabrik blev udset til at producere finere tryk- og skrivepapir bl.a. til ugeblade, og allerede før århundredeskiftet krideredes en lille del af produktionen til det såkaldte glacé- eller glanspapir til julepynt og specielle trykformål. Netop

finpapirindustrien krævede en meget rigelig friskvandstilførsel, som Dalum Papirfabrik fik fra Odense Å, der løber igennem fabriksarealet.

Ved oprettelsen af De forenede Papirfabrikker blev C.F. Kjeldsen direktør i det nye selskab, og Dalum fik derfor en ny fabriksbestyrer P. Krogh Jensen, der var i den heldige situation at overtage Danmarks suverænt mest veldrevne papirfabrik.

Indskrænkninger i arbejdstiden

I 1908 blev Dalum Papirfabrik en rent råstofforbrugende industri i stedet for tidligere at basere produktionen på affald som f.eks. klude.

I begyndelsen af tyverne var der krise i hele verdens papirindustri og for første gang foretog man indskrænkninger i arbejdstiden på Dalum Papirfabrik. I 1921 var arbejdsugen nede på 4 dage med kun tre af de fem maskiner i drift. I 1928 ophørte Dalum Papirfabrik med at køre avispapir og koncentrerede sig udelukkende om finindustrien. I de følgende årtier tilpassede Dalum Papirfabrik sig med held de skiftende krav til nye produktioner f.eks. ved offsettrykkets fremkomst, der stillede særlige krav til papiret. I 1970'erne ekspanderede markedet for de små trykkerier på kontorerne, og Dalum Papirfabrik satsede på at producere papir til duplikatorer, kontoroffset, fotokopimaskinepapir, gennemslagspapir

og skrivemaskinepapir. I 1976 begyndte Dalum at tage papir retur til genbrug fra store kontorer og fra postvæsenet, idet man satsede på at lave miljøpapir i høj kvalitet.

Krisetider

Dalum Papirfabrik var kendt som en "familie-virksomhed", hvor man havde det godt og kunne blive livet igennem, men i 1960'erne ændrede det økonomiske opsving strukturen, og fabrikken blev i 60'erne og 70'erne en arbejdsplads, man flygtede fra. De stigende energipriser i 1970'erne ramte hårdt, og Dalum Papirfabrik måtte fra 1974 indføre arbejdsfordeling og mandskabsreduktioner.

Stora Papyrus

De Danske Sukkerfabrikker købte i 1979 aktiemajoriteten i De forenede Papirfabrikker og foretog en række rationaliseringer og besparelser, men også nye investeringer. Dalum Papirfabrik fik således et nyt efterbehandlingsanlæg i tilknytning til det coatede papir fra Blade Coateren. Papirfabrikationen passede dog dårligt ind i den nye storkoncerns koncept omkring landbrug og fødevarer, og i 1988 blev 25% af De forenede Papirfabrikkers aktier derfor solgt til det svenske Stora Papyrus, som i 1990 overtog hele De forenede Papirfabrikker. I Dalum blev lager og transportvejene i de gamle fabriksbygninger modernise-

Dalum Papirfabriks indgang fotograferet en dag i 1958, hvor der ventes nordisk besøg. Indgangen blev senere flyttet længere mod syd på grund af nyt byggeri. (Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Arkiv)

Luftfoto fra ca. 1935 af Dalum Papirfabrik. Nederst i billedet kan man se husene på Solbakken og midt i Dalum Kloster, Dalum Kirke, kirkegården og præstegården. Øverst ses fodboldstadion og Møllervej, som dengang havde forbindelse til Ellekærvej. (Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Arkiv)

ret. Mandskabet blev reduceret, og de tilbageblevne papirarbejdere fik bredere arbejdsområder, idet maskinernes automatik var blevet udviklet, og der blev nu stillet andre krav til medarbejderne ved maskinerne. Produktionen blev nu omlagt til fremstilling af genbrugspapir.

Dalum Papir

Stora Papyrus solgte i 1999 fabrikken til en dansk investorgruppe, som videreførte produktionen under navnet Dalum Papir. Der blev satset hårdt på miljøet, så fabrikken kunne få en grøn profil.

I 2004 fik Dalum Papir tildelt EU miljømærket Blomsten på alle cyklus-kvaliteter. EU-miljømærket bliver tildelt varer eller tjenesteydelser, der overholder miljøkravene i EU's miljømærkeordning

d.v.s. mindsket luft- og vandforurening, lavt energiforbrug og restriktioner for brug af skadelige stoffer.

2007 blev året, hvor Dalum Papir A/S kom på franske hænder, idet Arjowiggins købte virksomheden, og i løbet af sommeren 2012 kom så den chokerende melding, at Dalum Papir A/S ville blive lukket pr. 31/12 2012, idet den franske ejer ønsker at flytte produktionen til Frankrig.

Dalum Fabriksby

For det lokale område fik papirfabrikken enorm betydning. Før 1874 var området domineret af Kristiansdals Hovedgård og dens tilhørende gårde og landarbejderboliger, og befolkningen boede hovedsageligt i den nærliggende Hjallese landsby, men med åbningen af Dalum

Papirarbejdere på Dalum Papirfabrik fotograferet i 1912. (Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Arkiv)

Papirfabrik flyttede papirarbejdere fra andre dele af landet til området, og dem skulle der skaffes boliger til. På Odense Ås østside blev der derfor opført arbejderboliger, og senere også fire-familiers huse til funktionærer. Området fik navnet Dalum Fabriksby, som etablerede sig med forsamlingsbygning, brugsforening, gasværk, elværk og kommuneskole. Kort efter fabrikkens start blev der også dannet en sygekasse, og arbejderne fik i 1886 en fagforening. Efter 2. verdenskrig var der mange papirarbejdere, som erhvervede egen bolig – for de flestes vedkommende ved hjælp af kontante lån fra papirfabrikken til meget lav eller slet ingen rente. I 50'erne kom Papirarbejdernes Boligforening til, og de byggede i 1956 en boligblok på Mejerivej med 12 lejlig-

heder – også her med økonomisk hjælp fra fabrikken.

Papirarbejdernes idrættsklub ODIN

I 1948 blev papirarbejdernes idrættsklub ODIN stiftet. Her blev der dyrket fodbold, håndbold og badminton, og klubben fik hjemsted på et ledigt areal nær gasværket, hvor der fra krigens tid stod en flygtningebarak, som blev indrettet til klubhus, som stadig er i brug. I 1954 blev der oprettet en kunstforening på papirfabrikken, således at også andre interesser end lige det sportslige blev tilgodeset.

En æra er slut

Indtil 1960'erne var Dalum Papirfabrik den eneste større virksomhed i kom-

Kalendersalen på Dalum Papirfabrik i 1928.

(Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Arkiv)

munen, og mange havde deres arbejde her - nogle familier i flere generationer, og de fleste boede også i lokalområdet. I dag har papirfabrikken ikke den samme betydning for lokalområdet som tidligere. Papirfabrikationen er blevet moderniseret og kræver ikke så mange arbejdere som før, og det er ikke mere en selvfølge, at medarbejderne bor tæt på fabrikken. Dalum Fabriksby har udviklet sig i takt med det omgivende samfund og er blevet en del af forstadsområdet til Odense. Selv om papirfabrikken stadig har ca. 175 ansatte, er dens betydning for lokalsamfundet ikke så stor som tidligere,

men det er med vemod at vi skal tage afsked med en så markant virksomhed, hvis historie har været tæt forbundet med det omgivende samfund.

*Jytte Raun er arkivleder i
Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Arkiv*

Se også Jytte Rauns artikel "Dalum Papirfabrik 1874 – 2012. Billeder fra den lokale industrihistorie" i Odense Bogen 2013

Dalum Papirs markante facade mod Dalumvej. Facaden blev i perioden 1994-99 kunstnerisk udsmykket af H-Kon Brosborg. (kunstnernavn for Henning Borvil)
(Michella Biesbjerg Nielsen, Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Arkiv)

Bent Rasmussen 1925-2012

Typografisk trykker og faglærer Bent Rasmussen døde den 1. juni 2012.

Dermed mistede Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Arkiv en trofast og engageret medarbejder.

Bent Rasmussen var med næsten fra starten af arkivets oprettelse og var arkivleder i perioden 1988-1997. På det tidspunkt ønskede han at få mere tid til også at beskæftige sig med andre interesser bl.a. som frivillig på Grafisk Museum. Han fortsatte dog sit utrættelige arbejde på arkivet lige til det sidste.

Bent Rasmussen skrev gennem årene et utal af artikler om lokalhistoriske emner til Dalum-Hjallese Avis, og han var altid en af de første til at aflevere bidrag til vores årsskrift. Desværre nåede han ikke at skrive artiklen om ”Min barndoms købmandsgård”, som han havde planlagt.

Han har holdt adskillige foredrag om sine egne erindringer, men også mange lysbilledforedrag om lokalhistoriske emner.

Bent Rasmussen var udlært som grafisk trykker og var i en lang årrække faglærer på Odense Tekniske Skole. På sit felt var han en kapacitet, og interessen for sit fag var usvækket til det sidste. Han var et selvskrevet medlem af det redaktionsudvalg, der står for udgivelsen af dette årsskrift. Her kunne vi trække på hans store faglige ekspertise.

Bent Rasmussen holdt meget af arkivets sammenkomster, og det forventedes altid, at han medbragte nogle sange eller bidrog til underholdningen med et par historier.

Arkivets medarbejdere og den lokalhistoriske forenings bestyrelse har meget at takke Bent Rasmussen for, og vi vil savne ham i vores kreds.

Bent Rasmussen fotograferet i sit hjem foråret 2012. (Inger Poulsen, Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Arkiv)

Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Forenings bestyrelse

Formand: Lars Hagensen, Carl Baggers Alle 67, 5250 Odense SV
Tlf. 66 17 97 73, LHHA@km.dk

Næstformand: Per Jensen, Elmedals Alle 34, 5250 Odense SV
Tlf. 66 17 09 68, perjen@mail.dk

Kasserer: Henning Jespersen, Ellekærshaven 46, 5250 Odense SV
Tlf. 66 17 44 37, rebo@stofanet.dk

Sekretær: Lise Søndergaard, Ligustervænget 2, 5250 Odense SV
Tlf. 66 17 08 27, LSN@stofanet.dk

Bestyrelsesmedlem: Gunnar Namø, Elisabeths Allé 13, 5250 Odense SV
Tlf. 66 11 57 46, gnamoe@privat.dk

Dalum-Hjallese Lokalhistoriske Arkiv

Dalumvej 95 c, 5250 Odense SV
dahjarkiv@stofanet.dk

Arkivleder: Jytte Raun, Ahornvej 51, 5250 Odense SV
Tlf. 66 17 63 09, palleraun@mail.dk

Kasserer: Kurt Hansen, Klosterbakken 20 B, 2. th., 5000 Odense C
Tlf. 41 60 42 92, jktrans@youmail.dk

Arkivmedarbejdere:

Claus Berentzen, Mensalgårdvænget 7, 5260 Odense S
Tlf. 66 15 05 85, ceb@cdnet.dk

Kirsten Eriksen, Zachariasvej 2, 5260 Odense S
Tlf. 66 15 23 07, kir1937er@gmail.com

Margit Jørgensen, Bergendals Alle 30, 5250 Odense SV
Tlf. 66 13 86 40, margit30@stofanet.dk

Poul Jørgensen, Bøgedals Alle 38, 5250 Odense SV
Tlf. 66 17 32 47

Inger Poulsen, Dalumvej 76 C, 5250 Odense SV
Tlf. 66 14 13 29, inger.mp@stofanet.dk

Poul Bent Rasmussen, P. M. Madsensvej 7, 5260 Odense S
Tlf. 66 15 09 40, pbal@galnet.dk

Bodil Valsted, Ingrid's Alle 40, 5250 Odense SV
Tlf. 66 17 41 26, bodil@valsted.dk

Dalum Kommunes byvåben udført af
heraldikeren Poul Warming.
Kalken symboliserer kirken og vandhjulet industrien.
Åen slynger sig gennem byvåbenet.

